

אונקלוס

במדבר יט חקת

רעט

יִשְׂרָאֵל וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר: בְּזֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוִּיתִי
יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר

א וַיִּמְלִיךְ יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן
קְמִימָר: ב דָּא גִזִּירַת אֲוִרִיתָא דִּי
פְקִיד יְיָ קְמִימָר מְלִיךְ עִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּסְבֹּן קֶדֶד תּוֹרָתָא
סְמוּקְתָא שְׁלֵמָתָא דִּי לִית בָּהּ

רש"י

לקט בהיר

(א) אונגא דברים, מלשון (ויק' כ"ה י"ד) אל חוטו איש את
אחיו, ובבראשית רבה א' ב' שלא יהיו מונין את ישראל
פירש"י לשון (ישעי' מ"ט כ"ו) והאכלתי את מוניך את
בשרם עכ"ל, וזימא ס"ו: ד"ה השטן פירש"י וו"ל: יר
הרע משיב עליהם תשובה להטעות את ישראל ולומר
שהתורה אינה אמת כי מה תועלת בכל אלו לך נכתב בהן
חוק אני ה' גורמי עליכם עכ"ל: (ב) מה ענינה, ולמה לכה
זאת, ולמה לא די להעביר הטומאה ולטבול גופו, ומה טעם
שמעט אפר מצריח את הטומאה: (ג) לשון רש"י זימא ס"ו:
חוק משמע שאינו אלא גזירת המלך, כמו (ש"א ל') וישמיה לחוק, וישם אותה יוסף לחוק (ברא' מ"ו) עכ"ל, ואין להקשות
שכמה פעמים מלינו בתורה חובה חוקה במצות שיש להם טעם נכון גלוי לכל בר דעת, כגון זאת חקת הפסח, אין זו קושיא
כלל, שאין חובה חוק אומר שאין לה טעם, שאין המלך מלכות של חסד גוזר על עמו גזירות בלי טעם, אלא פעמים רואה
בהעלם הטעם מטעמים שונים, ופעמים מגלה טעמו, ופעמים ידוע ומוזן הטעם, אבל כל פקידה וזווי ומשפט היוצא מן
המלך אל עמו ומן האדון לעבדו או מן האב לבנו ומן הרב לתלמידו כולם יכולים להקראות חוק, שכל שלא נתלה הזווי בטעם
אין הטעם מעלה ולא מוריד, ואין להתחכם רק לקבלו בחוק ולא יעבור, עם כל זאת ישנם מקומות שבהכרח לפרש חובה חוק
דוקא על מצות שאין טעמים ידוע, כגון אם אמר הכתוב כמה לשונות ביחד כגון (שמות ט"ו כ"ו) והאזנת למצותיו ושמרת כל
חקיו, פשוט הוא שהכוונה על גזירות שלא נודע טעמם, וכן כמה שלפנינו חוץ ממה שכל המאמר מיותר, הלא אין לו שחר
לכאורה, בשלמא לקמן סוף פסוק יו"ד שהתחיל לבאר דיני הטמאים שפיר מה שאמר והיתה לבני ישראל וגו' לחקת עולם,
וכן בפסוק י"ד זאת התורה אדם כי ימות וגו' שפיר, אבל כאן שבא לצוות לאלעזר להכין אפר פרה מה זה הקדמה זאת חקת
התורה, ולכל הפחות היל"ל אחר דבר אל בני ישראל זאת חקת התורה, ויש עוד להקשות למה אמר ב' לשונות חקת התורה,
וכי זה כל התורה, היל"ל זאת חקת הטהרה או הטומאה, ולמה ב' פעמים חובה לאמר וכו', אלא ודאי בהכרח לפרש עו"ה,
(זאת) פרשה זאת של אפר פרה (חקת התורה) מהיה אללכם מאותן מצות שבתורה שהם גזירה בלי טעם כדי להשיב תשובה
לכל שואל ומשיב ומקנטר, שאין אנו מהרהרים אחר גזירת מלכינו ב"ה (אדה"ח - כ"י - רעוד): (ד) משום דקשה, הלא
משה לא נחמסק בה, אלא אלעזר מחלה ועד סוף, גם לא היה לצורך משה אלא לישראל, למה אמר אי"כ אליך, בשלמא בפי

כרי הוא כמו שלל
שנעטת וכו' עד כו
בני ישראל משאו
התורה שזולת זה
ומעשה טעמנו לון
חקת התורה פיר
טכרחה הסוצב מ
נעשו עם בני יש
חאצים להדבק ב
עליונה בחיבה גו
או יאכילו עליו וכו
ולא תחפון להפרד
במצוה האמורה ב
כן תחרכה הטומ
בפסוק אדם כי י
ואין או"כ"ע מטמא
אחר ענין זה לז'
מלאה דבש ואחח
לחון מהחדר אותו
לה כל הזבובים וה
הגם שיכנסו לה ק
כמו כן אדם מיש
המתוקה והעריב
יתקבלו הקליפות
החאצים תמיד לו
ולזה יטמא באהל
פתוחה לחברתה כ
מה שאין כן אשר
מחבדושה אין כל
הממית הנדבק ב
התורה. ובה מלאו
במצרים הקפיד ה'
למול כאומרם ז"ל

ב) ס"מ וכת דיליה.
הגם שבשעת שמיטת הג'
וא"כ אין לך מנוח שלא

אור החיים

יט) ב. זאת חקת התורה. לריך לדעת למה
כינה למצוה זו שם כללות התורה,
שהיה לו לומר זאת חוקה וגו' או זאת חקת
הטומאה או חקת הטהרה כדרך אומרו (שמות
י"ג) זאת חקת הפסח, ואין לומר שנתכוון להלריך
טהרת אפר פרה לעסוק בתורה, כי לא כן מנינו
לרז"ל שאמרו (ברכות כ"ג). שאדרכא אין דברי

אור בהיר

(א) וכן באפר פרה הוא דוקא טומאת מת.

כאן חקת הבורג - חזרה קיום בחוק וגוקפו

אונקלוס

במדבר יש חקת רפב

מוֹמָא דְרָא סְרִיק עֵקָה נִירָא: אֵינְרָבָה מוֹם אֲשֶׁר לְאֵעֲלָה עֲלֶיהָ עֲלֵי: ג וְתַחֲנִין יְתָה לְאֵעֶזֶר פְּהֵנָּא וְיַפֵּק וּנְתַתְּהֶם אַתָּה אֶל־אֲלֵעֶזֶר תִּכְתֹּב

רש"י

לקט בהיר

תמימה באדמימות" שחס היו זה שחי שערות שחורות" פסולה (ספרי - פרה ב' ה'): (ג) אלעזר. (רא"ם), גם משה היה מדליק את המנורה בו ימי המלוכה (ב"ב), או אפשר באופן אחר, הלא דברו של הקב"ה היה בלשון רבים אל משה ואל אהרן, גם אמר הכתוב "ונחתם" אותה אל אלעזר וגו', מן הסתם פירושו אהם משה ואהרן חתנו אותה אל אלעזר, א"כ למה באמצע אמר לשון יחיד, היל"ל "דברו" אל בני ישראל ויקחו "אליכם" (לברוש), והענין למה דוקא במצוה זו הקפידה תורה לתלות במשה, אפשר שהוא משה ידע עעמה וכל קודמיה, שרק לומר לישראל לזה הקב"ה בחוקה, לזה כל פרות שעשו אמרו וכיוצו על דעת משה שעה פרה במדבר (ארה"ח), ואפשר שמטעם זה לזה הכתוב להניח למשמרת מאפר זה דוקא (ג"א), גם כולם נריכים לאפר פרה של משה שהיה נתון בזה המשחה לדורות (מהר"א): (ה) פי' בהכרח לקשר תיבת תמימה לתיבת אדומה, ואינה מאמר בפני עצמה שהיא תמים בלא מום, שזה כתיב לבדו אשר אין זה מום (רא"ם), והגם שאפשר היה לדרוש תיבת תמימה על דברים אחרים (עיין במפרשים), כאן דברים מוכיחים, מדכתיבה התורה אלל אדומה סברא היא שהיתור בא לומר תמימה באדמימות, וכן כתיבו התוס' בחולין י"א ד"ה מטאת עיי"ש, ובלא תיבת תמימה היינו אומרים שאם רובה אדומה נקראת שפיר פרה אדומה (ג"א): (ו) לדוגמא נקט שחורות, ולא דוקא, שכל גוון שיהיה אין עוד תמימה באדמימות (רא"ם), ואפשר שלרבותא נקט שחורות, שהגם שוכל לומר האי שחור אדום הוא אלל שלקה אעפ"כ פסול (שהכתוב אומר תמימה באדמימות פי' בלי ליקוי) וכ"ש שאר מראות (מ"ל), ומה שאמר "שחי" שערות זה האמת, כי כל שיעורין הלכה למשה מסיני (רא"ם), אבל אין ראה ממה שידענו שאין שער פחות משמים, שהלא בכתוב לא נזכר תיבת שער, וחזן מזה עיין צ"ח תוריע בפסוק י"ג ג' ושער בנגע ובלקט בהיר אות ה' שהבאתי לשון הרמב"ם ז"ל "ובא הקבלה מיעוט שער ב"י, ועל זה אין להוסיף וממנו אין לגרוש:

אור החיים

על הדינים, אדומה כי הוא זה סימן תגבורת הדינים, תמימה באין שער שחור, וכן אמרו ז"ל (פרה פ"ב) ב' שערות שחורות פוסלות אותה, ולא שערותיה לבד אלא אפילו קרייה ועלפיה נריכים להיות אדומים (שם), אבל שחורות ואין נריך לומר לבנות פוסלות, אשר לא עלה עליה עול כי העול ימתק הדינים בסוד מאמנם (ברכות ה'). יסורין ממרקין כל עוונותיו של אדם שהם בחינת הדינים, גם שריפתה באש הוא בחינת הדינים, ובהתקבלות הדינים באפר יעשו הברחה לטומאה הדבוקה באדם מהמת שגם היא אינה אלא רנועה רעה מלד יסורי המשפט. וראיתי בספרי זועא ופסקו רמב"ם בפרק א' מהלכות פרה אדומה אין לוקחין עגלה ומגדלין אותה שנאמר ויקחו וגו' פרה ולא עגלה עד

רפ"ה דינים: ג. ונתתם אותה. אמר אותה" לפי מה שאמרו רז"ל (פרה פ"ד) שמפי השמועה למדו ששאר פרות נעשות צין צכהן גדול צין צכהן הדיוט דייק לומר אותה אל אלעזר אבל מכאן ולהלאה אין חיוב צכהן:

אור בהיר

הוא מיומר.

ישראל, וללד בלא ידיעת נשמה, לזה חליך פרה ימכין בדבר. היה המצוה זה, וכפי זה א"ו בתחילת ד: הלקיחה נו בלקיחתה אותה פרה ר מה תהא סודה אלל קן וכיולא בו יום הבאים יכוונו למה ז: כאן) וזה שנעשו יהיו זה ה' שינוי ולדבריו יש אמר על פי צולם מונים בא מאמר ישר לזה ה' מות כשהן מצוה היא לינו לעשות זר שהורשה אלא שלא יצרי קטור ז: זה: ה מוכיחים ה' ב"ה כאן ה' שהוא מצוה אותם בדבור יד' והיל"ל

פא א למנצח | על-הגתית לאסף: ב הרנינו
לאלהים עוינו הריעו לאלהי יעקב: ג שאו-
זמרה ותנורתך כנור נעים עם-נבל: ד תקעו
קדם אלהא דיעקב: ג ארימו קלא פתשבתא וסדרו תפיא כנרא דקליה פסים עם נבלין:
ד תקעו בנרחא דתשרי שופרא בנרחא דמתפסי יומי חגיגא דילנא:

רש"י

(א) על הגתית. כלי שיר הנל מגת: (ב) הריעו. נראש הסנה: (ג) כנור נעים עם נבל. ר' חייא בר אבה אומר הוא נבל הוא כנור, ורבי שמעון אומר נימין (וימדות) ימירות שצין זה לזה, למה נקרא שמו

מצודת דוד

(כ) הרנינו. כפה: עוזנו. שהוא לנו למעו וחזוק: (א) הגתית. כלי נגון הבא מגת: (ג) נעים. ענין מתיקות הריעו. בשופר: (ג) שאו זמרה. הרימו כפה קול זמרה, ותנו קול על התוף, וכנור שקולו נעים:

אבן עזרא

כאשר פירשתי בספר השם: (א) למנצח על הגתית. מלת הגתית פרשתיה: (ג) שאו. כמו ישאו מדבר וערו (ישעיה מב יא). נמלת תנו תשרת כעבור אחרת ותנו כנור נעים עם נבל: (ד) תקעו בחדש. תחלת חודש

רד"ק

מגעת פניך שזכר: (א) למנצח. זה המזמור נאמר על יציאת מצרים, ונזכר בו ביטול העבודה מאבותינו שהיה בראש השנה, לפיכך היו אומרים זה המזמור בבית המקדש בראש השנה ונזכר בו גם כן תקיעת השופר. ואמר: (ב) הרנינו. ראוי לכם עם ה' שתרינו לאלהים עוזנו ותשבחו לו על הטובה שעשה לכם ביום זה, כי אף על פי שיום הגאולה היה בחמשה עשר בניסן, התחלת הגאולה היתה שנחו מהעבודה

מודרשי חז"ל

(ב) הרנינו לאלהים עוזנו וגו'. זה שאמר הכתוב לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, מה ראה כלעם להזכיר שם יעקב ולא אברהם ויצחק, אלא ראה שעמד מאברהם פסולת ישמעאל ובני קטורה, וראה שעמד מיצחק פסולת עשו וכל אלופיו, אבל יעקב כלו קדושה כל אלה שבטי ישראל שנים עשר, הוא הוא דכתיב כולך יפה רעיתי ומום אין בך. אמר הואיל ויעקב אין בו פסולת, איני מוכיר אלא לו, הרי הריעו לאלהי יעקב. (ילקו"ש).
 (ג) שאו זמרה ותנו תף וגו'. יולבני קחת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם ככתף ישאו, ממשמע שנאמר: ככתף איני יודע שישאו מה תלמוד לומר ישאו, אין ישאו

נושאי הפרק

- (א) קריאה להריע ולזמר לכבוד ה' במיני זמר.
- (ב) ישועות ה' לישראל במצרים ובמדבר.
- (ג) אזהרה לא לעבוד עבודה זרה.
- (ד) יבייג העונש על החטא.
- (ה) ידיו) אם ישראל ישמעו בקול ה' יזכו לכל טוב.

מצודת ציון

כלי נגון הבא מגת: (ג) נעים. ענין מתיקות

מצודת ציון

כלי נגון הבא מגת: (ג) נעים. ענין מתיקות

ה ארום קים נור ישראל בו
 הוא הלכת דינא לאלהא לי
 דיעקב:

נבל, שהוא מנבל כל מיני זמר: (ד) י
 יצוא צימו (משלי ו ט) למועד הקצוע:

מצודת ציון

וערות: (ד) בכסה. ענין זמן מיוחד. ככ
 (משלי ו ט), והה"א תמורת הז

היא חק, גורת המקום על ישראל

הלכנה, כמו חדשיכם ומועדיכם י
 ושבח (ישעיה א יג). וכתובה
 החצוצרות ונכון הוא שהיו תוקעי
 ורבותינו ז"ל פירשוהו על יום רא
 בכסה שהלכנה מתכסה בו, והנה

נבל, וכן תנו ידיכם בכנור נעים
 ככל מיני זמר: (ד) בחדש שופר.
 כמו מחר חדש כי בו תחדש הל
 נקרא על שם הלכנה. ואמר כזה
 תקעו שופר כמו שצוה אתכם מש

לישראל, לאומות העולם מנין, ת"ל משפו
 מה ת"ל כי חק לישראל, מלמד שישו
 לדין, כדבר חסדא דאמר רב חסדא: מלן
 תחלה לדין. (ר"ה ח). בראש השנה
 האסורין, מנלן דכתיב תקעו בחדש שופ
 כי חק לישראל הוא וגו'. עדות כיהוסן
 בחשרי עתידין ליגאל, מנלן אתיא שופו
 תקעו: בחדש שופר וכתוב התם והיה
 בשופר גדול. (ר"ה יא)

תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חזואה, כ
 קצובים לו מר"ה ועד יום הכיפורים, חו
 והוצאת יום טוב והוצאת בניו לתלמוד
 פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו, א"ר א
 בחדש שופר בכסה ליום חגנו, איזהו ו
 בו. הוי אומר זה ראש השנה, וכתיב כ
 משפט לאלהי יעקב, מאי משמע דהאי
 הוא, דכתיב ואכלו את חקם אשר נתן
 (טז).

ת"ר: אין מעברין את השנה אלא ביום
 אינה מעוברת, ואין מקדשין את החז
 קידשוהו כלילה אינו מקודש. א"ר אב
 בחדש שופר בכסה ליום חגנו, כי חק ו

הָאָרוֹם קָוִם גִּזְרֵי יִשְׂרָאֵל
הוּא הַלְבַת דִּינָא לְאֱלֹהֵא
דִּיעֻקֵּב:

בַּחֹדֶשׁ שׁוֹפֵר בְּכַסֵּה לְיוֹם חַגְנוֹ: הַפִּי חָק
לְיִשְׂרָאֵל הוּא מְשַׁפֵּט לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

רש"י

נבל, שהוא מנבל כל מיני זמר: (ד) בחודש. נמידות הלזנה: בכסה. יום מועד קצוע לך, וכן ליום הכסא
יבוא צימו (משלי ו כ) למועד הקצוע: (ה) כי חק. הוא לישראל מאת הקצוה למקוע נאומו היום, והוא יום

מצודת ציון

וערכות: (ד) בכסה. ענין זמן מיועד. כמו ליום הכסא יבא
(משלי ו כ), והה"א תמורת האל"ף:
הראשון תקעו שופר: בכסה. בזמן המיועד להיות בו
יום חג, והוא ראש השנה: (ה) כי חק. התקיעה ההיא
היא חק, גזרת המקום על ישראל, כי הוא יום המשפט, ובא התקיעה לזרו על התשובה לזכות במשפט:

אבן עזרא

הלבנה, כמו חדשים ומועדים (ישעיה א יד) חדש
ושבת (ישעיה א יג). וכתובה בתורה תקיעת
החצוצרות ונכון הוא שהיו תוקעים גם בשופרות,
ורבותינו ז"ל פירשוהו על יום ראש השנה, וטעם
בכסה שהלבנה מתכסה בו, והנה כן משפט כל

רד"ק

נבל. וכן תנו ידיכם בכנור נעים עם נבל. כלומר
בכל מיני זמר: (ד) בחודש שופר. יום א' של חדש
כמו מחר חדש כי בו תחדש הלבנה, וכל החדש
נקרא על שם הלבנה. ואמר כזה היום שהוא ר"ח
תקעו שופר כמו שצוה אתכם משה. ונראה כי זה

מדרשי חז"ל

לישראל, לאומות העולם מנין, ת"ל משפט לאלהי יעקב, א"כ
מה ת"ל כי חק לישראל, מלמד שישראל נכנסין תחילה
לדין, כדבר חסדא דאמר רב חסדא: מלך וצבור, מלך נכנס
תחלה לדין. (ר"ה ת.). בראש השנה יצא יוסף מבית
האסורין, מנלן דכתיב תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו
כי חק לישראל הוא וגו'. ערות ביהוסף שמו בצאתו וגו'.
בתשרי עתידין ליגאל, מנלן אתיא שופר שופר, כתיב הכא
תקעו בחודש שופר וכתיב התם והיה ביום ההוא יתקע
בשופר גדול. (ר"ה יא.).

תני רב תחליפא אחיה דרבנאי חזואה, כל מזונותיו של אדם
קצובים לו מר"ה ועד יום הכיפורים, חוץ מהוצאת שבתות
והוצאת יום טוב והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת
פחתין לו ואם הוסיף הוסיפין לו, א"ר אבהו מאי קרא, תקעו
בחודש שופר בכסה ליום חגנו, איזהו חג שהחדש מתכסה
בו הוי אומר זה ראש השנה, וכתיב כי חק לישראל הוא
משפט לאלהי יעקב, מאי משמע דהאי חק לישנא דמזוני
הוא, דכתיב ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה. (ביצה
טז.).

ת"ר: אין מעברין את השנה אלא ביום ואם עיברה כלילה
אינה מעוברת, ואין מקדשין את החדש אלא ביום ואם
קידשוהו כלילה אינו מקודש. א"ר אבא מאי קרא, תקעו
בחודש שופר בכסה ליום חגנו, כי חק לישראל הוא משפט

לאלהי יעקב, מה משפט ביום אף קידוש החדש ביום.
(סנהדרין יא:).
תני רב אושעיא: גזרו ב"ד למטה היום ראש השנה, אומר
הקב"ה למלאכי השרת העמידו בימה ועמדו סניגוריא
ועמדו קטגורין שגזרו ב"ד למטה ואמרו היום ר"ה. נשתחו
העדים מלבוא ונמלכו ב"ד לעברה, הקב"ה אומר למלאכי
השרת העבירו בימה וסגורין וקטגורין, שגזרו ב"ד למטה
ואמרו למחר יהיה ר"ה. מאי טעמא, כי חק לישראל הוא
משפט לאלהי יעקב.

ר' פנחס ורבי חלקיה בש"ר סימון: מתכנסין מלאכי השרת
אצל הקב"ה אומרים אימתי ר"ה, והוא אומר ולי אתם
שואלים, אני ואתם נשאל לב"ד של מטה שנאמר: בכל
קראנו אליי. דבר אחר, בכסה בחודש שיש בו חג הסוכות.
דבר אחר, בשופר אני מכסה עונותיכם תקעו בחודש שופר,
באיזה חודש, בכסה בחודש שהוא נכסה. והלא כל החדשים
ניכרים, אלא ליום חגיני, איזהו חודש שהוא נכסה ויש בו
חג וחגו בן יומו, הוי אומר זה תשרי. (פסיקתא רבתי).
בחודש שופר. רבנן אמרין, חדשו מעשיכם ושפרו מעשיכם
ואני מכסה על עונותיכם. דבר אחר, בחודש שופר, א"ר
ברכיה בש"ר ירמיה: חדשתם מעשיכם. מה שופר זה אדם
תוקע בוו ומוציא בוו, כך כל קטיגורין המקטרגין עליכם
אני שומע בוו ומוציא בוו, הוי תקעו בחודש שופר. (שם).

ובעתה יפתחו לך שערי אורה הנאמר בהודאה 'כשעמדה וכו' להשכיחם מורתך ולהעבירם מחוקי רצונך. אמרו צמורה לשון שכחה, כי צהעדר המורה ח"ו שהיא המזון הרוחני [הסועד הלצ כענין המזון הגשמי, 'וסעדו לצכס' (בראשית י"א, ה)] נקרא שכחה הלצ, כענין הכחוצ (מהליל לא, יג) 'נשכחתי כמת מלצ' ^{ס"ה}, וצחוקי המלות אמר לשון העצרה והסרה, כי צהעדר המלות ח"ו אין לצוש ותלוקא דרצנך, והנה בצגדים ולצושים שייך לשון הסרה, כענין שנאמר (זכריה ג, ד) 'הסירו הצגדים הלוואים וכו', הן הדבר.

76 א) חוקי רצונך. מהראוי למת לב, וכי על החוקים בצלצד רצו להעבירם. ואם הוא כן צלמת צריך להצין מה היחה כונת הקליפה להשמדל להעבירם על החוקים דייקא ולא על המלות שיש צהם טעם. וגם מהראוי להצבונן מה שמיקנו הלשון לומר 'חוקי רצונך' משמע שהחוקים דוקא הם רצון הש"י, הלא כל המלות הם רצונו, והוא ליה למימר סתם 'ולהעבירם חוקך'.

והגה יונעם לחיכך על פי הדברים אשר פירשנו (מאמרי חודש תשרי מאמר ג דרוש

יודעי בינה

עא. דהיינו מקנטרין, מלשון אונאת דברים. עב. כמבואר ברש"י על הפסוק 'זאת חקת התורה' (במדבר י"ט, ב): 'לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה לפיכך כתב בה חקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אתריה'. ועי' כע"ז במדרש (במד"ד י"ט, ה; תנחומא חקת ז). עג. כמבואר בזוה"ק (ח"א פ"א, א): "באתערותא דלתתא אשתכח אתערותא לעילא, דהא לא אתער לעילא עד דאתער לתתא".

מאזיה טעם הם ראויים לישון נקרא 'מלך המשפט' - 'מלך ארץ' (משלי כ"ד, ד), אבל כיון שי מלות צחוקה מצלי טעם א טענת הש"י עבורם אשר ראוי מצלי טעם וזה משפטם ו מקיימים מלותיו ית"ש צחוקה וזה שאמר 'חקעו צדדש שוב לישראל [החוק הנעשה בישראל לאלהי יעקב] כן הוא המשפט צחוק מצלי טעם ילאו צדימוס עד כאן דצרי קדשו צקצת כ

ובזה פירשנו (מאמרי חודש טבת במדבר י"ט, ב) 'זאת חוק צוה ה' לאמר', ה' לאמר' (נאמר (שם א) 'לאמר', וגם 'דבר אל בני ישראל' ^{ע"ה}, ויתפר 'זאת חקת המורה אשר צוה צעבור זה צוה הש"י מלות לאמר' - [היינו כדי שגם הו יכול לומר להמקטריגים על מאזיה טעם יושיעם הלא ו יאמר להם הש"י חוקה היא כיון שמקיימים מלות צחוקה להושיעם צחוקה מצלי טעם]

עד. במאמרי חודש תשרי (שם) מש בזה המאמר הנ"ל 'לפי שהשטן ואו את ישראל לומר וכו' ומה טעם יש בה חקה' וכו', דהיינו שהמקטריגים יש בה' להושיע את ישראל הרי א' ח"ו, 'לפיכך כתב בה חקה' דהי בחוקים שהם מצוות בלי טעם, כ להשיב למקטריגים שבדין יש ל מבלי טעם כי גם הם מקיימים חו

כאון מור"ו צ"י א"י חן שפירא זצ"ל
 נ.נ.ר
 מאמרי חז"י כסלו. טבת
 חבון י"ז ע"ג

מאזיה טעם הם ראויים לישועה, והנה הש"י נקרא 'מלך המשפט' - 'מלך המשפט יעמיד ארץ' (משלי כט, ד), אבל כיון שישראל מקיימים מצות בחוקה מבלי טעם אזי כפיכך זאת טענת הש"י עצורה אשר ראויים הם לישועה מבלי טעם וזה משפטם כיון שגם הם מקיימים מצותיו ית"ש בחוקה מבלי טעם. וזה שאמר 'תקעו צדק שופר וכו' כי חוק לישראל [החוק הנעשה בישראל] הוא משפט לאלהי יעקב' [כן הוא המשפט לאלקי יעקב בחוק מבלי טעם ילאו צדימוס ציום המשפט]. עד כאן דברי קדשו בקלם תוספת ביאור.

ובזה פירשנו (מאמרי חודש חשוי שס) הפסוק (במדבר יט, ג) 'זאת חוקת המורה אשר צוה ה' לאמר, ה' לאמר' מיותר כי כבר נאמר (שם א) 'לאמר', וגם נאמר (שם ג) 'דבר אל בני ישראל' ויתפרש על פי הנ"ל, 'זאת חקת המורה אשר צוה ה' [רצה לומר בעבור זה צוה הש"י מצות בחוקה, כדין לאמר] - [היינו כדי שגם הוא כפיכך יהיה יכול לומר להמקטריגים על ישראל שיאמרו מאזיה טעם יושיעם הלא אין זכות ח"ו, יאמר להם הש"י חוקה היא, וכן משפטם כיון שמקיימים מצות בחוקה והיה זה שכרם להושיעם בחוקה מבלי טעם].

ובזה תמצא טוב טעם צנס דקריעת ים סוף (שמות יד, טו) 'ויאמר ה' אל משה מה תעק אל דבר אל בני ישראל ויסעו' [למוך הים], הנה מלבד שאין הדבר מוצן מה שאמר הש"י 'מה תעק אלי, הלא למי יעק, הלא הוא ית"ש הפועל ישועות. אבל עוד זולת זה מהראוי להתבונן למה עשה כזאת הוא ית"ש אשר צוה שישעו מקודם למוך גלי הים ואחר כך יבקע הים לפניו, הלא לפי אומדן דעת עיני צפר שיבקע הים קודם שישעו שלא יתבולו בצנעם למוך הים ויהמו גליו. אבל לפי הנ"ל ינעמו לחיכך הדברים, דהנה ידוע מאמר רבותינו ז"ל (שמו"ר כא, ז) את אשר נתהווה אז קטרוג גדול מאד מהמקטריגים באמרם מה נשחנו אלו מאלו הללו וכו' והללו וכו' ש"י, והנה 'מלך המשפט יעמיד ארץ' (משלי כט, ד), ואין מקום להללה ח"ו, מה עשה הפועל ישועות, אמר למשה צמורה דבר אל בני ישראל ויסעו, הנה הוא מצוה בחוקה מבלי טעם, דלמה להם ליסע למוך גלי הים, אבל הוא כשיקיימו ישראל מצות בחוקה הנה באיתערותא דלתתא יקיים הש"י גם כן חוקה וישיעם צנפלאותיו מבלי טעם, וראויים הם להושע בחוקה כיון שגם הם מקיימים מצות בחוקה.

יודעי בינה

ע"ה. וכיון שנצטווה שידבר עם בני ישראל, א"כ 'לאמר' למה לי. [ולכאורה לפי קושיא זו קשה גם על ה'לאמר' הראשון, אלא שרבינו לא נחית לזה, וכל כוונתו רק להקשות על ה'לאמר' השני ולהוכיח שהוא מיותר מתרי טעמי].

ע"ה. שם: "בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג אותן, אמר לפני הקב"ה רבש"ע עד עכשיו היו אלו עובדים עבודת כוכבים ואתה קורע

עד. במאמרי חודש חשוי (שם) משמע שרצונו לבאר בזה המאמר הנ"ל לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר וכו' ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה' וכו', דהיינו שהמקטריגים טוענים 'מה טעם יש בה' להושיע את ישראל הרי אין בידם די זכויות ח"ו, לפיכך כתב בה חקה' דהיינו שצויה אותם בחוקים שהם מצוות בלי טעם, כדי שיוכל הקב"ה להשיב למקטריגים שבדין יש לזכותם ולהושיעם מבלי טעם כי גם הם מקיימים חוקים בלא טעם.

וזוה שיסד הפייטן 'צאין מליך יושר מול מגיד פשע' ^ע, [כה תעשה עון נושא] 'מגיד' [להמקטרג המגיד פשע], 'ליעקב דבר חוק ומשפט' [אשר ליעקב הגם שצאה להם הישועה מאחי וצדיצורי בחוקה, אף על פי כן משפט הוא להם, וכה משפטם כיון שמקיימים מצות בחוקה ^ע, וזהו שמקיימים 'ולדקנו במשפט המלך המשפט' [רצה לומר הגם שאתה מלך המשפט תצא אלינו ישועתך בצדקה, והלדקה הוא משפט כנ"ל ^ע], והבן ^פ.

ובעצתה נחזור לעניננו, הנה היונים הרשעים הן המה העוסקים בחכמות חילוניות חכמת יונית הפילוסופיא הארורה, הן המה אשר הלצישו המצות שבחורה במלבושים זרים והמציאו טעמים זרים למצות החורה בחכמה מזויפת צלמרתם שכל המצות רק המצאה לאיזה מושכל ואין מן הצורך לעשיה בפועל דייקא, כאשר מצוהר ספרותיהם המזוהמות [בספרנו מעין גנים ^{פ"ג} אום א ^{מ"ב}]. והנה לספרותיהם אין לך

צמורה שום דבר בחוקה. ענת הקליפה שלא יקיי בחוקה, להיות תכלית ישו מצות בחוקה אז תצא לה גם אם אין זכות בידם, ע זה רצונו שיקיימו ישראל ו כי רצונו להושיע את ישראל וכנ"ל. וזהו שתקנו בנוס היונים הרשעים 'להעביר רצה לומר רצו להעבירם' לזון יומר מהעדות והמו המוקים קרובה ישועת יש

כב) עוד תצא לך חוק
הנה מצאתי בספר

דייקא, דהיינו עשיה בפועל, והמושכלות כאשר הבינו הפיי ^{פב}. כי אז נושעים גם אם אין ולקמן (אות ס) ביאר רבינו כי "זאתה ברחמיך הרבים עמדת את ריבם דנת את דינם נקמת ^{פג}. למוה"ר יוסף ב"ר נחמן ו חיים אבועלפיא וצוק"ל. ^{פד}. זה לשונו הרב חיד"א ז"ל: היא התשובה, ומשום הכי ל: להם תשובה כמו שכתב הרב ו רוצים בחוקים, והתשובה היא ^{פה}. הנה רבינו שכתב כן כ ספר אשר הנחלים, אך עתו מבואר בדבריו באר היטב בשם חוק, וכלשונו הקדוש: אמריליו ז"ל בספרו יד מי לשבת למה מועיל תשובה העולם, הכי אמר מר, משום וציוה להם 'ושבת עד ה' אי לא רצו לקבלה ומכחישין בכ לה טעם, כמו שאמר זכו

יודעי בינה

החסד הנקרא גדולה, מצד הדין והמשפט בבחינת 'אלהים', ומבאר הטעם היאך יתכן שיצאו זכאים בדין מצד המשפט הרי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, לזה אמר כי הוא יען 'אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים', כי מקיימים מצוות דרך חוק מבלי טעם, לכן ראויים המה להיושע ג"כ מבלי טעם.

להם את הים וכו', מה בדרך לעשות 'דבר אל בני ישראל ויסעו' ^ע. (נע"ע זוה"ק ח"ב ק, ב ביתר ביאור). עו. ר"ל, כשאין המליץ מוצא טעם לדברי מליצתו נגד המקטרג (עי' מאמרי חודש תשרי שס). עח. ר"ל, הגם שאושיעם בחוקה מבלי טעם, הנה משפט הוא, כי ראוי הוא להם במדה כנגד מדה, להנות גם הם מקיימים חוקים מבלי טעם, לכן ראויים המה להיושע מבלי טעם.

^{פא}. שם [על דברי רבי יוסף יעבץ בספרו אור החיים פ"ב: בצינו טענת הפילוסופים הסבורים שהמצוות הם רק הארה והכנה להשיג הסודות המושכלות, והשגת הסודות ההם הם התכלית]: "בקראי הדברים האלה [דהיינו טענת הפילוסופים] יסתער לבי בקרבי ונתמלא בטני כאבות קנאת ה' צבאות וכו', וראיתי כי דברי הרב המחבר הקדוש לא יספיקו כעת בדורותינו שנתרבו הפורקי עול מוסרות התורה ומצות ובהפקירא ניהא להם וצורדים נפשות נערים וזקנים, ידעתי אחי ידעתי שאין להם חלק בה' ובתורתו, ויהיו לחרפות ולדראון, כי הן המה מכיתות הערב רב עמלקים רפאים גבורים נפילים ענקים אשר נתערבו בזרע קודש וכו', האנשים האלה ברצותם לפרוק מעליהם עול תורה ומצות בנו טיח תפל והניחו יסודות שוא ובאו במרמה להפיל ח"ו יסוד התורה".

^{עב}. ר"ל, הגם שאתה מלך המשפט ואי אפשר לעשות דרך ויתור, אבל באופן זה הנה משפט הוא ותוכל כביכול לצדקנו במשפט אתה מלך המשפט ואין כאן ויתור.

ועיי"ש שמביא טענותיהם וסברותיהם ומנפצם אחת לאחת. וגם לקמן (אות קלח) השחזר רבינו קולמוסו ויצא נגדם בחרצובות לשונו יעו"ש, וכיאר שם בזה הפסוק 'ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם תהלתו עומדת לעד' (תהלים קיא, ט). ר"ל, כשראשית חכמת האדם היא יראת ה' דייקא, אזי יבין כי המצות המה 'שכל טוב לכל עושיהם'

^פ. ובמאמרי חודש תשרי (שס) מבאר בזה רבינו גם מאמר חז"ל (ויק"ר כט, ג) על הפסוק "עלה אליכם בתרועה" (תהלים מז, ו): דבשעה שהקב"ה יושב על כסא דין בדין הוא עולה וכו' ובשעה שישראל נוטלין שופרותיהן וכו' עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים. דהיינו שבתחילה כביכול כשיושב על כסא דין הוא עולה בדין, דהיינו לשפוט בדין, אבל באין מליץ יושר ח"ו אזי כשישראל נוטלין שופרותיהן אשר הוא חוק לישראל [כמו שאמר הכתוב 'תקעו בחודש שופר וכו' כי חוק לישראל הוא'], אזי עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים, כי ע"י שמקיימים ישראל חוקים מבלי טעם, ע"י כן ראויים המה לישועה מבלי טעם.

ובזה פירש גם הפסוק (דברים ד, ה) "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים", ר"ל, מי גוי גדול כישראל אשר מתנהג עמהם הקב"ה במדת הגדולה [דהיינו מדת

אומ' (ה) להרב הגדול מורינו חיד"א זלה"ה בשם ספר אשד הנחלים²⁵ (נחל אשכול דרוש יא), חק הוא התשובה, עיין שם²⁶. [הגם שאיני יודע מהיכא קא נפקא ליה, עם כל זה נאמן רוח הוא ובודאי נפקא ליה מאיזה מדרש חז"ל²⁷]. ולפי זה הן הן הדברים הנאמרים בהודאה. דהנה בזמן מרדכי ואסתר הגם שנתחייבו שונאיהן של ישראל הנה הרעישו את כל העולמות בתשובתיהם ביום וכי ומספד ושק ואפר²⁸, משא"כ בגזירות יון לא היו יכולים אפילו להתקבץ והיו מתחבאים בנקרת לורים וצמחילת עפר כי לא הניחוס היונים להתקבץ ולעשות תשובה [עיין ביוסיפון²⁹], וזה שאמר שעמדו עליהם היונים להשכיחם התורה ולהעבירם חוקי

בתורה שום דבר בחוקה, והנה זאת היא עמ' הקליפה שלא יקיימו ישראל מלות בחוקה, להיות תכלית ישועת ישראל בקיימם מלות בחוקה אז מצא להם הישועה בחוקה גם אם אין זכות צידם, על כן הצורה ית"ש זה רצונו שיקיימו ישראל מלות בחוקה דוקא כי רצונו להשיע את ישראל בכל עידן ועידנים וכנ"ל. וזהו שמתקנו בנוסח ההודאה שרצו היונים הרשעים 'להעבירם מחוקי רצונך', רצה לומר רצו להעבירם מחוקים אשר הם רצונך יותר מהעדות והמשפטים, כי על ידי החוקים קרובה ישועת ישראל לצא³⁰, הבן.

(ב) עוד אבאר לך אומרו 'חוקי רצונך'. הנה מלאחי בספר דבש לפי (מערכת ח

יודעי בינה

העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, דמן הדין הוא שלא יועיל להם תשובה, כי התשובה היא חוק, כי איך יתכן דמי שחטא והרג את הנפש ותשובה יועיל לו וכי החזיר הנפש למקומה, וכן כתב הרב בינה לעתים ד"ל, משא"כ ישראל דקבלו את התורה ושומרים את החוקים אף שאין להם טעם, מן הדין הוא לקבלם בתשובה מדה כנגד מדה. ור"ל, ישראל כיון ששומרים חוקי התורה לכן מן הדין שיעמוד לצדם חוק התשובה, משא"כ אומות העולם כיון שאינם מאמינים בחוקי התורה לכן גם חוק התשובה אין מועיל להם.

פו. כמבואר באסתר (ד, טו-י) "ותאמר אסתר וכו' לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונעתי אצום כן וכו' ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר צותה עליו אסתר".

פז. וכן מבואר במדרש מעשה יהודית (לפי חלק מהנוסחאות): "ויקרא [בגנור] בחזקה מטעם המלך וכו' איש אל ירא בכל ההר להתפלל ולהכנע לפני אלהים". ועי' כע"ז בר"ה יח, ב: "גזרה מלכות יון גזירה שלא להזכיר שם שמים על פיהם".

דיקא, דהיינו עשיה בפועל, ולא שבינו החכמה והמושכלות כאשר הבינו הפילוסופים.

פב. כי אז נושעים גם אם אין בידם די זכויות ח"ו. ולקמן (אות טו) ביאר רבינו ביסוד זה המשך הנוסח "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם" עיי"ש.

פג. למוה"ר יוסף ב"ר נחמן נחמולי תלמיד מוה"ר חיים אבועלפיא זצוק"ל.

פד. זה לשונו הרב חיד"א ז"ל בספרו הנ"ל: "חוק היא התשובה, ומשום הכי לאומות העולם לא יש להם תשובה כמו שכתב הרב בינה לעתים דהא אינם רוצים בחוקים, והתשובה היא חוק".

פה. הנה רבינו שכתב כן כנראה לא היה לפניו ספר אשד הנחלים, אך עתה שזכינו לאורו הנה מבואר בדבריו באר היטב מדוע יקרא תשובה בשם חוק, וכלשונו הקדוש: "ראיתי להרב מהר"ם אמארייליו ז"ל בספרו יד משה סדר נצבים טעם לשבח למה מועיל תשובה לישראל ולא לאומות העולם, הכי אמר מר, משום דישאל קבלו התורה וציוה להם וישבת עד ה' אלהיך, ואומות העולם לא רצו לקבלה ומכחישין בכמה חוקים שבה שאין לה טעם, כמו שאמרו זכרונם לברכה דאומות

אינה יכולה לעמוד על רגליה קט"ו, כי ירכותיה (דסז) ויתבאר עוד אומרו לשון עמידה. ואגב מלטנטנות כאבנים קט"ו, [ירכותיה הם צחינת נלח והוד קט"ו], ואחר הלידה יכולה לעמוד. והנה כשנעשה להם הנס צמנורה [הרומזת לרחל מדה מלכות קט"ו], נתצטרו כי נמתקו דיני המלכות [וכציכול יכולה לעמוד]. והנה עמידה הוא צחינת נלח הוד יסוד קב, על כן נר חנוכה מלוחה למטה מעשרה קב"א צחינת נלח הוד יסוד וכמו שכתב האר"י ז"ל (פרע"ה שער ר"ח חנוכה ופורים פ"ד קכג). וזהו שאומרים 'ואחר כך צאו צנין וכו' והדליקו נרות בצלחות' וכו', 'צחלות' דייקא, כמו שכתבתי לעיל (מאמר ג אות ה) וכמו שאכתוב אי"ה במקומו (לקמן אות זג) 'צחלות' נקרא נלח הוד יסוד קב, הצי.

→ יתבאר אומרו בלשון 'צעת צרתם'. וגם יתבאר אומרו בג' לשונות 'רצת דנת נקמת'. ויתבאר על פי מה שכתבתי לעיל סימן ס"א אומרו 'ולהעצירם [מן] חוקי רלונך', מהו הנרצה שרצו היונים להעצירם החוקים דייקא. וגם אומרו 'רלונך' משמע שהש"י רוצה צימת בקיום החוקים מן שארי המלות. וכתבתי לך בשם דודי זקני קצא קדישא מוה"ר משולם זוסיא ז"ל [מאניפולין] שבשעת הדין והמשפט אפילו ח"ו אין זכות כל כך להכריע ולזכות את ישראל במשפט על פי הטעם, והנה הש"י נקרא 'מלך המשפט' - 'מלך המשפט יעמיד ארץ' (משלי כט, ד), הנה כציכול הש"י טוען צעד ישראל ראויים הם לזכותם מצלי

יודעי בינה

קפז. הוא ע"ד שאמרו בשבת (קכט, א): "מאימתי פתיחת הקבר וכו', משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה" - [בודועותיה, שאינה יכולה להלך, רש"י].

קיו. הוא ע"ד שאמרו בסוטה (יא, ב): "זיאומו בילדכן את העבריות [וראיתן על האבנים] (שמות א, טו), מאי 'אבנים', א"ר חנן סימן גדול מסר להן [פרעה] לשפרה ופועה המילדות העבריות], אמר להן, כשעה שכורעת לילד ירכותיה מצטנטנות כאבנים".

קיא. כדאיתא בתיק"ז (כט, א): "תריץ ירכין דעמודא דאמצעייתא שלים אינון נצח והוד", [ובעץ חיים (ש"כ פ"ג מהדור"ה) ג"כ פירש המאמר הנ"ל בסוטה ע"ד זה].

קיט. כמבואר בליקוטי תורה (בהעלותך): "דע כי המנורה היא סוד רחל, נוקבא דזעיר העומדת מאחוריו, וז' נרות המנורה הם ז' קצוות שלה". (ופ"ע עץ חיים שער לר פ"ז).

קכ. כי הם הג' תחתונות המעמידים כל הגוף. ובספרי קבלה נקראו נצח והוד בשם עמידה, ויסוד בשם זקיפה כדאיתא בתיק"ז (לה, א) "עמידה דילה בתריץ

שוקין דאינון נצח והוד. וזקיפו דילה בגופא דאיהו עמודא דאמצעייתא (שהוא יסוד)".

קבא. כדאיתא בשבת (כא, ב): "נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה".

קכב. שם: "והנה בתנוכה היא נגד נצח הוד יסוד לבד וכו', והנה בתנוכה זו היה כוונת ההדלקה, שיכוין האדם כשמוריד ידו להדליק כי היא למעלה מג' טפחים שהוא כנגד נצח הוד יסוד שהם ג' טפחים, ולמטה מי' טפחים, שאינו עולה עד הראש, ואנו ממשיכין לה אור מן הראש. לכן אם הניח אותה בתוך י' יצא, כי כל זה נקרא מקומה, כיון שהיא נוטלת אור מן כל הי' ". (ופ"ע משנת חסידים מסכת חשון כסלו ג, א).

קכג. והוא עפ"י המבואר בזה"ק (ח"א צד, ב) [לפי ביאורו של רבינו לעיל שם] על הפסוק 'אשר תבחר ותקרב ישכון חצריך' נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך', דיישכון חצריך' היינו נצח הוד יסוד, 'בטוב ביתך' היינו חסד גבורה תפארת, 'קדוש היכלך' היינו חכמה בינה דעת. הרי דנה"י היא בבחינת חצר, וזהו 'הדליקו נרות בחצרות קדשך', דהיינו שע"י הדלקת הנרות תקנו בחינת 'חצרות קדשך' - המה נצח הוד יסוד.

טעם כיון שהם מקייני והמשפט כך הוא לי הס רלונך ית"ש צימת את ישראל אפילו אין כן היתה מגמת היונים עיין מה שכתבתי שם ומוצתה יוצנו לך הדג דין ישראל האומות כשמלטרכין כשיהיה טעם צדצר, כ מה שאין כן ישראל כי לקיים חוקים מצלי טו צדוך חוקה מצלי ו צהודאה 'ואתה צרתמי רצה לומר עמדת על דרכם כל היום לקיים אינם מניחים אותם שאומרים 'צעת צרתם', מקיימים כעת הוא מ וזהו גם כן 'עמדת להו שהוא צעמידה (סנהדרין שהוא 'צעת צרתם' *) אותם, על כן 'רצת ל *הג"ה, זה שם לפרש השועה קב, כי כציכול הש ומה שאינם מקיימים כעת הדברים האלה.

קכד. ר"ל, אין המניעה לי קבה. שם: "פעם אחת שא אומר לי שנפשי היחה כ הקטן שבדורות הראשונים אני מגיע לעקבו. ואמר ל הנפש תלויה כפי מעשה ה הווא, כי מעשה קטן מאו

טעם כיון שהם מקיימים חוקים מצלי טעם והמשפט כך הוא לישראל, על כן החוקים הם רלונו ית"ש ציומר כדי שיהיה יכול לזכות את ישראל אפילו אין בידם זכות כל כך, על כן היתה מגמת היונים להעבירם מן החוקים, עיין מה שכתבתי שם בצאריכות.

ומעתה יוצנו לך הדברים, דהנה בזה נשמנו דין ישראל מדיני האומות, כי האומות כשמצטרפין לישועה הוא דוקא כשהיה טעם בדבר, כשהיה להם חיזה זכות, מה שאין כן ישראל כיון שזה טבעם ומנהגם לקיים חוקים מצלי טעם ראויין הם להוושע בדרך חוקה מצלי טעם. וזהו שאומרים בהודאה 'ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם', רצה לומר עמדת על אופיים ומנהגם שזה דרכם כל היום לקיים חוקים, הגם שכעת אינם מניחים אותם היונים לקיים. וזה שאומרים 'צעת לרחם', רצה לומר מה שאינם מקיימים כעת הוא מפני שהוא עת לרחם. וזהו גם כן 'עמדת להם', כביכול כדין הטוען שהוא בעמידה (סנהדרין י"ג, א), וזה היה טענתם שהוא 'צעת לרחם' * שהיונים אינם מניחים אותם, על כן 'רבת את ריבם' [על שאינם

מניחים אותם לקיים החוקים, דהנה על החוקים הגוים מריצים את ישראל באומרם מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, ואם כן] 'דנת את דינם' [היינו דין הנוהג בישראל להושיעם בחוקה מצלי טעם, הגם שלא היו יכולין ישראל אז לעורר איתערותא דלמחא בקיום החוקים, הנה מצדם לא יצטרקו, ועל ידי כך] 'נקמת את נקמתם'. צרוך האל המושיע.

בעת צרתם. והוא מיותר לכאורה, ופירשנו על פי מה שכתב האר"י ז"ל (שער הגלגולים - הקדמה לח) להיות דגברה הסטרא אחרת עמה, ומעשים טובים מעט שעושים עמה הוא חשוב כהרבה שעשו התנאים בזמניהם, עד כאן דבריו קכ"ד. וזהו שיש לפרש גם כן בכאן, 'ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם', היינו טענת צעדיהם [כדין הטוען בעמידה (סנהדרין י"ג, א)], ומה היתה הטענה, 'צעת לרחם', מה שאין ציד ישראל מעשים טובים הרבה הוא להיות שהוא צעת לרחם בחגורת הסטרא אחרת, ומעט מעשים טובים שעושים נחשב כהרבה צעת הרווחה, ועוד יתפרש להלן חיצות הללו. L

(* דג"ה, וזה שיש לפרש 'צעת לרה' היא ליעקב וממנה יושע' (יח"ל ל, ז), רצה לומר, מן העת לרה עצמה הוא המשווע קכ"ד, כי כביכול הש"י טוען בעדס כי זה דרכם כל היום לקיים חוקים על כן מהראוי שיוושעו בחוקה, ומה שאינם מקיימים כעת החוקים הוא על כן הוא עת לרה, הגוים אינם מניחים אותם די השיב רוחם, הבן הדברים האלה.

יודעי בינה

קבד. ר"ל, אין המניעה לקיים החוקים מצדם. קבה. שם: 'פעם אחת שאלתי למורי ז"ל, איך היה אומר לי שנפשי היתה כל כך מעולה וכו', והרי הקטן שבדורות הראשונים היה צדיק וחסיד שאין אני מגיע לעקבו. ואמר לי, דע לך, כי אין גדולת הנפש תלויה כפי מעשה האדם, רק כפי הזמן והדור ההוא, כי מעשה קטן מאד בדור הזה שקול בכמה

מצות גדולות שבדורות אחרים, כי בדורות אלו הקליפה גוברת מאד מאד לאין קץ. מה שאין כן בדורות ראשונים, ואילו הייתי בדורות הראשונים היו מעשי וחכמתי נפלאים מכמה צדיקים הראשונים". קבו. וזהו 'זמנה יושע' דהיינו שהעת צרה עצמה גורמת להם הישועה וכדמבאר רבינו.

אגב
וגם
ת'
א'
והו
א.
מר
לך
ולס
פט
זות
זנה
פט
ז"י
צלי

ויהו

צוה

סוד
קה,
צלה
ג'
אש,
נזיה
כיון
ידים

לפי
זחר
ירש
טוב
יינו
זהו
לקת
הוד

אונקלוס

דברים ו ואתהנן

צב

אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ פְּדִי־חַרָה אֶפְי־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּךָ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה: ^{טו} לֹא תִנְסֹו אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמִּסְפָּה:
^{יז} שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־מִצְוֹת יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְעֲדֹתָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוְּךָ:
^{יח} וְעֲשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה
לְמַעַן יֵטֵב לְךָ וּבָאתָ וַיִּרְשֶׁתָּ אֶת־
הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה
לְאַבְרָהָם: ^{יט} לְהַחֲרֹף אֶת־כָּל־אֲיִבֶיךָ
מִפְּנֵיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ^{סא} כִּי →
יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵלֶת
וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ אֹתְכֶם: ^{כא} וְאָמַרְתָּ לְבְנֶךָ
עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וַיֹּצִיאֲנוּ
יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: ^{כב} וַיִּתֶּן
יְהוָה אוֹתוֹת וּמִפְתֹּיִם גְּדֹלִים וְרַעִים |
בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ:
^{כג} וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הֵבִיא

אֱלֹהֶיךָ שְׁכַנְתָּה בֵּינֶךָ דִּקְמָא
יִתְקַף רְגֵזָא דִּי אֱלֹהֶיךָ בְּךָ
וַיִּשְׁצֹף מֵעַל אֶפְי אֲרַעָא: ^{טו} לֹא
תִנְסֹוּן קְדָם יְיָ אֱלֹהֵיכֹון כְּמָא דִּי
נִסְתָּון בְּנִסְיָתָא: ^{יז} מִשְׁר תִּמְרוּן יִת
פְּקִידָא דִּי אֱלֹהֵיכֹון וְסִהְרֹותָה
וּקְמוּהִי דִי פְקִידָה: ^{יח} וְתַעֲבֹד
דְּכֶשֶׁר וְדַחְמֹן קְדָם יְיָ בְּדִיל
דְּיִטֵּב לְךָ וְתַעֲרֵף וְתִירֵת יִת
אֲרַעָא מִבְּתָא דִי קָיִים יְיָ
לְאַבְרָהָם: ^{יט} לְמַתְבֵּר יִת כָּל
כְּעֵלֵי דְבָבָה מְקַדְמָה כְּמָא דִּי
מְלִיל יְיָ: ^כ אֲרִי יִשְׁאַלְנָה בְּךָ
מָחָר לְמִימָר מָא סִהְרֹותָא וּקְמוּיָא
וְדִינָא דִי פְקִידָה יְיָ אֱלֹהֵינָא יִתְכֹון:
^{כא} וְתִימָר לְבְנֶךָ עֲבָדִין הָיִינוּ
לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וְאַפְקֵנָא יְיָ
מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָא: ^{כב} וְיַחֲבֵד
יְיָ אֹתָן וּמוֹפְתֵין רַבְרָבִין וּבִישׁוּן
בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל אָנָשׁ
בֵּיתָה לְעֵינָנָא: ^{כג} וְיִתְנָא אִפְקֵ
מִתְמֵן בְּדִיל לְאַעֲלָא יִתְנָא לְמַתָּן

לקט בדור

רש"י

עליהם ציור: (עז) במסדה. כשילחו (ממלריס^{כא})
שנסוכו צמים שנחמר (שמות י"ז ז) ה' ב' בקרצונו:
(יח) הישר והטוב. זו פשרה^{כב} לפני* משורת
הדין (צ"מ ק"ח): (יט) באשר דבר. והיכן דיבר^{כג},
(שמות כ"ג כ"י) והמותי את כל העם וגו' (ספרי סוף עקב):
(כ) כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא אחר
שינוי נוחות * ולמים (רמב"ן).
מלרא עיי"ש (רמב"ן): (כג) פי' היכן דיבר ואמר זאת להדוף את "כל" אויבך כי שם נאמר והמותי את "כל" וגו' ונחתי
את "כל" אויבך וגו' ופי' צפעס אחד, וזאת מהיה אם לא יחטאו שיעשו אפילו הטוב והישר (מ"ל):

(כא) ר"ל אין פי' צמסה צמסין שא"כ מיותר הוא ודי מה
שאמר לא חסו, אלא שם מקום הוא דכתיב שם ויקרא שם
המקום מסה, ושם בחנו וניסו את המקום אם יוכל את מים
בארץ ליה: (כב) פי' צעבור שאמר צפסוק הקודם
שחשומר עדותיו וחקיו אשר לך, אמר, שלא בכל פעם חמלה
עומק הדין, לפעמים ריך אמה לעשות פשרה וליתן לבעל
דין אחד הגם שאינו מגיעו, וכגון מה שאמרו שם בגמ' צנר
מלרא עיי"ש (רמב"ן): (כג) פי' היכן דיבר ואמר זאת להדוף את "כל" אויבך כי שם נאמר והמותי את "כל" וגו' ונחתי
את "כל" אויבך וגו' ופי' צפעס אחד, וזאת מהיה אם לא יחטאו שיעשו אפילו הטוב והישר (מ"ל):

אֲתָנוּ לָתֵת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּע לְאֲבוֹתֵינוּ: כִּד וַיְצַוְנוּ יְהוָה
 לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֲקִים הָאֵלֶּה
 לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ
 כָּל־הַיָּמִים לְחֵיתָנוּ בַּהַיּוֹם הַזֶּה:
 כִּד וַיְצַדֶּקֶה תַּהְיֶה־לָּנוּ כִּי־נִשְׁמָר
 לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוֹה הַזֹּאת לְפָנָי
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צִוְנוּ: ס שְׂבִיעִי ז א כִּי
 יָבִיֵאֵךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־

לָּנָא ית ארעא די קיים
 לאביתנא: כד ופקדנא יי
 למעבד ית כל קימא האלין
 למדחל ית יי אלהנא לטוב לנא
 כל יומיא לקנמותנא כיומא הדין:
 כד וזכותא תהא לנא ארי נטר
 למעבד ית כל תפקדתיא קרא
 קדם יי אלהנא כמא די פקדנא:
 א ארי יעלנה יי אלהה קארעא די

את עלל קתו
 עמין סגיאין
 ונרנשא ואמן
 ותואי ויבוס
 סגיאין ותקיפי
 יי אלהה קרו
 תגמר יתהון
 וקא תרחם על
 בהון ברתיך
 וברתה קא ו
 ימען ית ב
 ויפלחון קטע
 קנא די בנ
 ה ארי אם ו

אור החיים

ונפשך שהכל שוים בו, ולפי דרכנו יצא על נכון: **בה. וצדקה** תהיה לנו וגו'. לריך לדעת הכוונה
 במאמר לדקה. ורמזין פירש
 שחזר אל שער המנוח כי יהיה בחזרת לדקה
 מה' כי עבדים אנחנו וחיובים לעבוד ואין לנו דין
 שער ע"כ, ואין הכחוש מיושב על נכון לדבריו
 ז"ל^{קכ}, עוד לריך לדעת כוונה אומרו לפני ה' כאשר
 צונו וגו'^{קכב}. אכן הכוונה היא לפי שיש שני הדרגות
 בעבודה ה', אחד היא עבודה מיראה וזה היא חיוב
 על כל הנבראים שכל עבד ירא מרבו על דרך אומרו
 (מלאכי א') אם אדוניים אני איך מוראי, והוא
 מאמר הכחוש (עקב ו' י"ג) מה ה' אלהיך שאל
 מעמך כי אם ליראה, ב' היא עבודה מאהבה, והיא
 מנוה רבה ועלומה, אבל אין חיובה ללד היות
 האדם עבד שיהיה אובד, די שלא ישנא ויעבוד
 כלריך, וזה הוא דבר^{קכג} שחייב העבד לרבו, וכנגדו
 רבו חייב לזונו ולפרנסו כיד רבו, כנגד חיוב המוטל
 ללד היותו עבד אמר הכחוש שקודם לזה וילונו ה'
 ליראה את ה', וגמר אומר לטוב לנו וגו' לחיותינו
 וגו', פירוש מנוח ה' בזה בחיוב ליראה כמשפט
 עבד למלוכו, וגם על ה' להטיב כיד המלך לפרנסה

אור בהיר

קכ כי הכחוש אמר כי נשמור ולא אמר גמול כי נשמור. **קכא** והיכן הוא שלא לפניו הלא מלא כל הארץ כבודו, וגם כפל כאשר
 צונו וכבר אמר כל המנוה והיינו הך. **קכב** פי' היראה. **קכג** ולא לקוות לשכר.

זמן כד' (מכילי)
 והתזה"כ, וכן
 לא תתן להם
 כמה נאה הגו
 חכם (סס) דבו
 (סס: ד) כי
 כשישאל את צ
 מאחריי' למד
 אבל בן צדק הו
 שהרי לא נאמו
 מאחרי אלא
 שינו ושחאות בקר
 צמך בניס ודינס
 צמך מאחרי, א
 ג"א), והכחוש
 גם נתיישב בזה
 אומרים, מסור
 הקודם, והוא ס
 מבחך היל"ל כי
 חתך הגוי ולא
 בן לע"ז הרי שי
 ח

ימי סייף העולם הזה, כל ימי סייף להביא לימות המשיח:

ברוך המקום. ברוך הוא. ברוך שנתן תורה לעמו ישראל. ברוך הוא. כנגד ארבעה בנים דברה תורה אחד חכם. ואחד רשע. ואחד תם. ואחד שאינו יודע לשאל:

← ד חכם מה הוא אומר. מה העדת והחקים והמשפטים

ולילה יחקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה ל"ג, כ"ה), וממילא מזכירים יציאת מצרים בלילות, כי ללא יציאת מצרים לא היה קיום לימים ולילות כאחד. וזה שאמר הכתוב: כי בחפזון יצאת מארץ מצרים - שלא תשתקעו ח"ו בטומאתה - ולכן למען תזכור וגו' כל ימי חייד - הלילות, שהרי בכך הם תלויים ועומדים.

כל ימי חייד להביא לימות המשיח. שינו חז"ל כאן מדרכם תמיד לומר "לרבות" ואמרו "להביא", כי רמזו בזה שעל האדם מוטל לתקן את חלקו בקומת המשיח (עי' בשה"ק מאור עינים פרשת יתרו), ובפרט במצוה זו של זכירת יציאת מצרים שהיא שורש הגאולה העתידה, ובוה יגרום - להביא לימות המשיח, שיקרב ויביא את המשיח בב"א.

ברוך המקום ברוך הוא. הקב"ה נקרא מקום. בביאור קריאת הקב"ה בשם מקום יש להביא את דברי המדרש (בראשית רבה פס"ח, ט') מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום, שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו, מן מה דכתיב (שמות ל"ג, כ"א) הנה מקום אתי - הוי הקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו.

← ד חכם מה הוא אומר, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוקינו אתכם. לכאורה היה צריך לפתוח בשאלתו בחוקים או לסיים אותה בחוקים, שהרי חוק ומשפט הם שני דברים נפרדים, ואילו עדות דומה למשפטים, ולמה פתח בעדות וסיים במשפטים. אלא כאן ניכרת מעלת החכם היודע שהן העדות והן המשפטים כולם הם בגדר חוק, שהרי חייבים לקיימם אך ורק בגלל: אשר צוה ה' אלוקינו - לעשות נחת רוח לו ית'.

ובזה נכין דהנה התשובה בכתוב (דברים ו', כ"ד) על שאלת החכם היא: ויצונו ה'

אשר צוה יי אל הינו כהלכות הפסח. אין מן רשע מה הוא אומר.

לעשות את כל החוקים האלה, ולכאור בתשובה נזכר רק החוקים. אלא ללמדנו בגדר "חוק" כאשר צוני ה' אלוקי, ולפ חייבים לקיימן בתור חוק: ויצונו ה' וזה שנאמר על משה רבינו אהרן הכ עדותיו וחוק נתן למו, כלומר, לגביהם עדותיו - לא בגלל הטעם, אלא - וחו כאשר צוני ה' אלוקי.

ואף אתה אמור לו כהלכ אפיקומן. תמוה למה שינה בעל הו ו, כ"א-כ"ד) ואמרת לבנך עבדים היי וגו'. ברם בעצם תואמת תשובה זו למו (פסחים קי"ט, ב' ד"ה כגון) אין מפטי הפסח, שלא יאבד ממנו טעם הפסח, ו (מסכת פסחים) מכאור שזה הוא בבח הפסח מצה לתיאבון, ולשם כך אף לתיאבון, ובסופו של דבר צריכים לא שכך הוא רצונו ית'.

נמצא שהתשובה תואמת למה שנא שהרי התשובה היא: ואף אתה אמור הפסח הוא גדר "עדות ומשפטים", אחר הפסח אפיקומן, והיינו שצריכין וכעת יאירו עינינו בתשובת החכנ מאד מהו "ואף אתה", והיה צריך לו ניכר שיודע הוא שתכלית המצוות ה שפיר דייק לומר: ואף אתה אמור היות והוא חכם ומכין מדעתו דבר זה והמצוות הם כולם בגדר חוק.

רשע מה הוא אומר מה ההבדל בין שאלת החכם לשאלת ד שהחכם יודע ומאמין שיסוד המצוות

הצדק של פסח אצל

האמן רבי משה יואל הלוי אופט"ן זצ"ל
האזמ"ר מאוס' כ"ו

**אֲשֶׁר צִוְּהָ יי אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם. וְאָף אֶתָּה אֶמְרֶ-לוֹ
כִּהְלָכוֹת הַפֶּסַח. אֵין מִפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֶפִּיקוּמָן:
רְשַׁע מָה הוּא אוֹמֵר. מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם.**

לעשות את כל החוקים האלה, ולכאורה הרי החכם מזכיר גם עדות ומשפטים ולמה בתשובה נזכר רק החוקים. אלא ללמדנו שתכלית קיום המצוות כולן היא לעשותן אך ורק בגדר "חוק" כאשר צוני ה' אלוקי, ולפיכך אף העדות והמשפטים שיש להן טעם מפורש חייבים לקיימן בתור חוק; ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה.

וזה שנאמר על משה רבינו אהרן הכהן ושמואל הנביא בכתוב (תהלים צ"ט, ז) שמרו עדותיו וחוק נתן למו, כלומר, לגביהם גם קיום העדות היה אך ורק בגדר "חוק" - שמרו עדותיו - לא בגלל הטעם, אלא - וחוק נתן למו - כאילו הם חוק ללא כל טעם, ורק: כאשר צוני ה' אלוקי. L

ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. תמוה למה שינה בעל ההגדה מהתשובה הנאמרת במפורש בכתוב (דברים ו', כ"א-כ"ד) ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה ויצוינו ד' לעשות את כל החוקים האלה וגו'. ברם בעצם תואמת תשובה זו למה שנאמר בכתוב, שהרי פירש הרשב"ם מה שאמרו (פסחים ק"ט, ב' ד"ה כגון) אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן "אסור לאכול כלום אחר הפסח, שלא יאבד ממנו טעם הפסח, ולפי שדינו ליאכל בסוף על השובע". והנה השל"ה (מסכת פסחים) מבאר שזה הוא בבחינת "חוק" בלי טעם, שהרי חייבים לאכול בליל הפסח מצה לתיאבון, ולשם כך אף נאסר לאכול מצה בערב פסח כדי שיאכל מצה לתיאבון, ובסופו של דבר צריכים לאכול את האפיקומן דווקא על השובע, והיינו משום שכך הוא רצונו ית'.

נמצא שהתשובה תואמת למה שנאמר בכתוב: ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה, שהרי התשובה היא: ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח, כלומר, שלא תחשוב שקיום הפסח הוא גדר "עדות ומשפטים", אלא התבונן כהלכות הפסח ותראה שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, והיינו שצריכים לאכול על השובע, ועל כרחק שהוא בגדר חוק. וכעת יאירו עינינו בתשובת החכם שסידר בעל ההגדה "ואף אתה אמור לו", ותמוה מאד מהו "ואף אתה", והיה צריך לומר "ואתה אמור לו", אלא שמאחר שכבר בשאלתו ניכר שידוע הוא שתכלית המצוות היא חוקה - כי העדות והמשפטים אף הם בגדר חוק שפיר דייק לומר: ואף אתה אמור לו, שהוא כעין המשך למה שרמזו בשאלתו, כלומר, היות והוא חכם ומבין מדעתו דבר זה, הרי אף אתה תסייע לו בתשובתך שבאמת כך הוא, והמצוות הם כולם בגדר חוק.

רשע מזה הוא אמר מזה העבודה הזאת לכם. כבר עמדו המפרשים על ההבדל בין שאלת התכם לשאלת הרשע, ובפשטות נראה לפי מה שנתבאר, כי בעוד שהחכם יודע ומאמין שיסוד המצוות הוא חוק - כאשר צוני ה' אלוקי, הרי הרשע שואל

עליו תמן למיתה: ו ותפרון ותעבדון ארי היא חכמתכון וסוכלתנותכון לעיני עממיא די ישמעון ית כל קומיא האליו ויימרון לחוד עם חכים וסוכלתון עמא רבא הרין: ו ארי מן עם רב די לה אלקא קריב לה לקבלא צלותה בעדן עקתה פני אלקא

באים שמה לרשתה: ו ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה: ה כי מיגוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו

רש"י

לקב בהיר

(ו) ושמרתם. זו משנה (ספרי ראה י"ג כ"ח): כשמוסיף מלוא או גורע הלא אין רלונו במלות ה' ועשיתם. כמשמעו: כי היא חכמתכם ובינתכם וגו'. זאת תחשבו חכמים ונבונים על ידי משנה (רא"ם): א אמר זאת, שמאחר שועשיתם הוא כמשמעו שפעשו את המלות, א"כ אין לומר ושמרתם ששמרו את המלות שא"כ כפל הוא, וזה מכריחנו לומר שפי' ושמרתם הוא הלימוד והמשנה (מ"ל): ד רלונו לומר שפיצת היא מראה לכאורה על שמירת ועשיית החקים והמשפטים שהעשייה היא חכמה, וזה לא שייך, שהפעולה אינה שם דבר לומר עליה שהיא חכמה, החכמה והתבונה היא החקים לא עשייתם, אלא שעל ידי עשייתם יהיו אתם חכמים ונבונים (בא"י), וצ"ח צ"ח: שאם העשייה והשמירה היא החכמה א"כ גם שאר העמים שעושים חקומיהם ומשפטיהם הם חכמים, אלא חוקי ומשפטי תורתנו ה' היא החכמה (קב"ל), וכוונת הכתוב השלים רצונו בפסוק ט' שהכל המשך אחד, שאני משה למדתי אתכם את המלות כינאתם מפי הצורא ב"ה בלי שום

אור החיים

מחוס (ברכות י"ח): ללד שמקורם מקור המיתה, וזה הוא החידוש שמהדש להם משה צמאמר זה שמודיעם שהם חיים ממקור החיים, ושיעור כוונת דברי משה הוא צב' דרכים, א' הוא על זה הדרך מלד שאחם דנקים צב' אלהיכם חיים אתם חיים כמו שכתבו בסמוך, צ' על זה הדרך טעם שזכיתם להדבק צב' אלהיכם לפי שאחם חיים פירוש לדיוקים ששמרתם ממטעמי הרשע שהם צחינות המות וצחרת צחיים, ולשניהם נחכוון הכחוב, ואומרו כלכם (נחכוון לכללות הפרטי וכללות הכללי על זה הדרך, כללות הפרטי שכל אחד מהם היה כולו חי בלא אבר גרוע על דרך מה שדרשו בחולין (זבחים קט"ז). בפסוק מכל החי ה' צב' בהמה

אור בהיר

עב) הלא אמר ואחם ופשוט שעל כולם אמר. עג) הרי שפיצת כל יוכל להאמר על כללות היחיד. עד) פי' גם עמה הגם שעברו ל"ח שנים. עה) והוא מיותר גם אחר פירושו.

בִּיהוֹתָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאָנוּ אֵלֶיךָ וּמִי
 גָּוִי גָדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים
 צְדִיקִים כָּכֵל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר
 אָנֹכִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם: ^ט רַק הַשְׁמַר
 לָךְ וְשָׁמַר נַפְשֶׁךָ מֵאֵד פְּנֵי־תִשְׁבַּח אֶת־
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דָּאָו עֵינֶיךָ וּפְנֵי־סוּרוֹ
 מִלְּבַבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ
 וּלְבָנֵי בָנֶיךָ: יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לְפָנַי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחָרֵב בְּאָמַר יְהוָה אֵלַי
 הִקְהַל־לִי אֶת־הָעָם וְאֲשַׁמְעֵם אֶת־

בְּכָל עָדוֹ וְאֲנִיחָא מְצַלִּין
 קְדָמוֹהִי: ה וּמִן עִם רַב דִּי לֵה
 קִימִין וְדִינִין קִשְׁיִין כְּכֵל אֹרִיתָא
 קָדָא דִּי אָנָּא יְהִיב קְדָמְכוֹן יוֹמָא
 דִּין: ט לְחֹד אֶסְתַּמַּר קָךְ וְטַר
 נַפְשֶׁךָ לְחֹדָא דִּי־קָמָא תְנָשִׁי יָת
 פְּתַנְמָא דִּי חֹזוֹ עֵינֶיךָ וְדִי־קָמָא
 יַעֲדוֹן מִלְּבָבְךָ כֹּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ
 וְתַהוֹדַעְנוּן לְבָנֶיךָ וְלְבָנֵי בָנֶיךָ:
 י יוֹמָא דִּי קָמָתָא קָדָם יי אֱלֹהֵיךָ
 בְּחָרֵב כַּד אָמַר יי לִי כְּנֹשׁ קְדָמִי
 יָת עָמָא וְאֲשַׁמְעֵנוּן יָת פְּתַנְמִי דִּי

יִלְפֹן לְמַדְחָה קְדָמִי
 אֲנִין קִימִין עַל אֶרֶץ
 יִלְפֹן: יי וְקָדָו
 בְּשִׁפּוּלֵי מוֹרָא
 בְּאֲשַׁתָּא עַד צִית
 עָנְנָא וְאֲמִיטָתָא:
 עֲמָכוֹן מִגּוֹ אֲשַׁת
 אֲתוֹן שְׁמַעִין וְדָמוֹ

לקט בהיר

רשי"י

לעיני העמים: (ח) חקים ומשפטים צדיקים.
 הגונים ומקובלים: (ט) רַק השומר לך וגו' פן
 תשכח את הדברים. אז כשלא תשכחו אותם
 ותעשום על המתחם תחשבו חכמים ונבונים ואם
 תעוותו אותם: (י) מחוך שכחה תחשבו שוטים: (י) יום
 אשר עמדת. מוסב על מקרה שלמעלה ממנו אשר
 ראו עיניך יום אשר עמדת בחורב אשר ראיית את
 שני טחאות - שאם.

שינוי, ובאופן זה הם חכמה ותבונה ישרים והגונים שאין
 למעלה מהם, לזה זהור והשמר שלא לשנות, ועיין בלוח
 ו: (ה) כלומר אין לדיקים זה מלשון אמת ולדק הפך
 השקר, שא"כ נמצא שהעמים אומרים שאין משפטים
 אמתיים רק אצל ישראל ומודים שהן מישראל כולם שקר,
 וזה לא יתכן, אלא אומרים שגם משפטיהם אמתיים אצל לא
 כל כך הגונים וישרים ומקובלים כמו תורתנו הק'
 (אלכזר): (ו) פ"י אין לך שינוי שלא יעוות אותם ולא
 יגרע אותם, לו יהיה שחוספו עליהם מחמת שכחה, שהרי כאשר הוא שם כמו שלימדתי אתכם הם לדיקים וישרים, וכונת
 רצונו לפרש חיצת "רק" שבכתוב שפירושו מה שאמרתי שעל ידי קיום החקים תהיו נחשבים חכמים, הוא אך ורק כשלא

אור החיים

ואשמיעם את דברי"י) פירוש עשרת דברות שבאו
 בגבורות דכתיב (שמות כ' א') וידבר אלהים את כל
 הדברים, וטעם שעשיתי זה ליראה אותי כל הימים
 באמלעות הפסק וזהמאן מהם שכוה המונע את
 האדם מלירא את ה', וזה סיבה שישראל לא מרו
 את כבודם וסבלו כמה לרות ימים רבים אין מספר
 ועל משמרת יראת ה' עומדים: (י) כי פסקה וזהמאן

כוח ואין אמונה זו עד יום לכתו לארץ החיים:
 י. ואשמיעם את דברי וגו' ליראה אותי כל
 הימים: (י) יחבאר על דרך אומרים
 ז"ל (שבת קמ"ו.) ישראל שעמדו על הר סיני פסקה
 וזהמאן, ופירשתי בפרשת יתרו שפסיקת וזהמאן
 היתה באמלעות גבורת דברי אלהים עד שיצאה
 נשמחם וזהו הסרת וזהמכ מהם, והוא מאמר

אור בהיר

עו) וכו' די ללמוד ליראה הלא היראה היא רק פתח לעבודת ה' והיל"ל ילמדון לעשות. עו) ולא אמר את מצוה. עח) פ"י הגם שמייעטו בעבודת ה' וגם הרבו לפשוע אצל עת חזקו עליהם להמיר דתם בקל מסרו נפשם, וזאת המומרים והכופרים עוכרי

הקולות" ואת כל
 (אויק): ילמדו

עמדת, שא"כ היל"ל
 תשכח ופן יסורו כדי ו
 (כנ"ל) ועמה כשגמר ו
 צ"מ, כאלו אמר ציון

ונצטע נפשמ ליראה
 מזדלת ציון לבין ה

יב. קול דברים

דברים" (שהש"ר פ' ישקני)
 מפי ה' היה נזכר
 האדם ואומר לו א
 וכו' ע"כ, וכפי זכ
 דברים פירוש הדבר
 מהם מלאכים קול ו
 אחס שומעין, ועיין
 שמעו ישראל מפי ה'
 לך וגו' אצל השמנה

ישראל, וכבר אמרו עליה
 אין לו שחר לכאורה

מסורת המדרש
 לא תכלה פאת שדך
 ראה להלן סי' ה.
 ג. עלה אלהים
 בתרועה שר"ט מז.
 מדר"כ פכ"ג קנא:
 יל"ש כאן תרמה, פנחס
 תשכב, ראה: פס"ד פ"מ
 (הרנינו) א. יל"ש תהלים
 השנר.

וְשָׁקֵט מְמַדִּי (שם שם, שם) וְשֹׁאֲנָן מִיּוֹן (שם שם, שם) וְאִין מִחְרִיד מְאָדוּם (שם שם, יא) פִּי אֶעֱשֶׂה כְּלָה בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדְחַתִּיךָ שְׁמָה אַמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵן מְכַלִּין אֶת שְׂדוּתֵיהֶן אֶעֱשֶׂה כְּלָה (שם שם, שם) וְאִתְּךָ לֹא אֶעֱשֶׂה כְּלָה אֲבָל יִשְׂרָאֵל שְׂאִין מְכַלִּים שְׂדוּתֵיהֶם כְּמָה דְאַתָּה אָמַר (ויקרא כג, כב) לֹא תִכְלֶה פְּאֵת שְׂדֶךָ לֹא אֶעֱשֶׂה כְּלָה (ירמיה שם, שם) וְיִסְרַתִּיךָ לְמִשְׁפָּט מִיִּסְרֶךָ בִּיִסּוּרִין בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּדִי לְנַקּוּתְךָ מִעוֹנוֹתֶיךָ לְעֵתִיד לְבּוֹא אֵימָתִי בְּחֻדְשׁ הַשְּׁבִיעִי.

← ג. יהודה ברבי נחמן פתח (תהלים מז, ו) 'עלה אלהים

מבב"ל, "ושקט" — ממדי, "ושאנן" — מיון, "ואין מחריד" — מאדום, שבתוך כל גלות ושעבוד שבארבע מלכיות אלו יתן ה' לישראל שיבה ושקט ושאנן ואין חרדה, שהקים הקב"ה את דניאל הנביא מישראל ועזריה לתת על ידם שובה ונחת בגלות ככל, ואת מרדכי ואסתר — לתת להם שקט בגלות מדי—פרס, ואת החשמונאים — לתת להם שאנן מיון, ואת רבינו יהודה הנשיא ושאר חכמי ומושיעי ישראל בכל הדורות — לתת לישראל שקט מהחרדת משעבדיהם הרומיים — אדומים, וזהו שהוא אומר לו: "כי אתך אני, נאום ה' להושיעך" — ישועה שבכל שעבוד וישועה בצאתם מכל שעבוד כלל (יפ"ת);

ואומר לו: "כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתך שמה (עי' בהערה), אך אותך לא אעשה כלה", ו"כלה" האמורה כאן הוא במדה כנגד מדה, וכלומר, אומות העולם, שהן מכלין את — כל קציר — שדוניהן — מבלי להשאיר פאה לעניים, שכן הם לא נצטוו על מצוה זו ואין להם זכות מצוה זו שתגן עליהם בשעת דינם, בהם — "אעשה כלה" — בעוונותיהם; "ואותך לא אעשה כלה" — אבל ישראל שאין מכלים — את כל קציר — שדוניהם, שכן הם נצטוו על מצוה זו, כמה דאת אמר — כמאמר הכתוב, כאן בפרשתנו בפסוק הסמוך לענין הנדרש כאן על ראש השנה, יום הדין: "ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקצרך, ולקט קצירך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם, אני ה' אלהיכם", עליהם תגן מצוה זו בדין אשר בהם — לא אעשה כלה; "אלא" (תנח"ו וצא, שם.), כמו שהוא אמר לו עוד: "ויסרתך למשפט, ונקה לא אנקד" — מייסרך ביסורין בעולם הזה כדי לנקותך מעוונותיך לעתיד לבא — "לעולם הבא" (פסדר"כ, שם), ואמר "ויסרתך למשפט" לומר שביום הדין הכתוב מדבר, ובו תגן על ישראל זכות מצוות פאה ולקט, ולכן סמך הכתוב מצוה פאה ולקט לפרשה זו, לומר לך שלכן נקבע יום הדין ביום זה הבא בעת האסיף שאחר הקציר, בעת שקיימו ישראל מצוות אלה וזכותן מגינה עליהם, כנדרש להלן (בסימן ה. עיי"ש, ועיין כאן ברד"ל ובעי"ש), אימתי — ככתוב בפרשתנו מיד: "בחדש השביעי באחד לחדש ... זכרון תרועה", בו יזכר ה' לישראל זכות לזכותם בדין ולהחיותם.

ג. יהודה ברבי נחמן — כשבא לדרוש פסוק זה שבפרשתנו: "בחדש השביעי באחד לחדש ... זכרון תרועה", שהוא יום הדין — פתח — לתת טעם לדבר היות הדין ביום זה, כדי שיזכרו בו ישראל

בתרועה ה' בקול ועולה על כסא אלהים בתרועה ותוקעין לפני הקו בכסא רחמים דב רחמים ומרחם עי אימתי בחדש הו

ד. רבי יאשיהו תרועה ה' באור

בדין, מן הפסוק הזה: ומולך ושופט בעולם על בתחילה הוא אומר "אלו לשון החרדה ושבירה בו במדת הרחמים (כדלעיל ש "ויהי קול השופר", עיי"ש) יושב ועולה — במעי וכדי לעשות דין — הו בתרועה" — במדת ד נוטלין — ביום הזה — בתשובה ותפילה וב ועקידת יצחק (ועי' פס"ד) דכתיב — בסופו של ד בחסד וברחמים על ישרו — מדת הדין לרחמי נחלתם בזכות שהם מתנו זה שהוא יום העקידה וו והיום שהובטח לאדם הו ידי כל אלה יזכו ישרא השביעי באחד לחדש ..

ד. רבי יאשיהו היותו יום דין — פתח יהלכון", כמה ישראל י, ה', ואשר חברו של רבי

מסורת המדרש
בקול שופר ע"ע לעיל
כד' ד' (שופר מציתן)
ובנ"ש.

בתרועה ה' בקול שופר' בשעה שהקדוש ברוך הוא יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה מאי טעם 'עלה אלהים בתרועה' ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקדוש ברוך הוא עומד מפסא הדין ויושב בכסא רחמים דכתיב 'ה' בקול שופר' ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים אימתי 'בחדש השביעי'.

ד. רבי יאשיה פתח (תהלים פט, טז) 'אשרי העם ידעי תרועה ה' באור פניך יהלכו' רבי אבהו פתר קרא

בדין, מן הפסוק הזה: "עלה אלהים בתרועה, ה' בקול שופר", ועל היום שבו הקב"ה יושב ומולך ושופט בעולם על כסא המשפט של מלכותו המזמור הזה מדבר, מהי משמעות "עלה" ולמה בתחילה הוא אומר "אלהים" שהוא תואר לשופט במדת הדין (ע"י לעיל כד, ב), ואומר "תרועה" שהוא לשון החרדה ושבירה במדת הדין (רד"ל ור"י), ולבסוף הוא אומר "ה'" שהוא תואר הנהגת העולם במדת הרחמים (כדלעיל שם), ואומר "שופר" שהתקיעה בו היא "סימן יפה לישראל" (מכילתא יתרו, פסוק "ויהי קול השופר", עיי"ש), לקירוב "גאולתם של ישראל" (פס"ר מב, ב), וכלומר, בשעה שהקב"ה יושב ועולה — במעלות הכסא לשבת — על כסא דין — כיום הדין, בדין — במדת הדין וכדי לעשות דין — הוא עולה, מאי טעם — מה הטעם והרמז לכך בפסוק: "עלה אלהים בתרועה" — במדת דינו הוא עולה על כסא הדין להרעיד ולרועע במושעים, ובשעה שישראל נוטלין — ביום הזה — את שופריהן — כמצווה עליהם בתורה — ותוקעין לפני הקב"ה — בתשובה ותפילה ובהזכרת פסוקי מלכות וזכרונות ושופרות, מזכירים הם לפניו את זכות אברהם ועקידת יצחק (ע"י פס"ר מא, ה), מיד הוא — עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים, וזהו — דכתיב — בסופו של הפסוק: "ה' בקול שופר" — על ידי קול השופר הוא חוזר להנהיג עולמו בחסד וברחמים על ישראל, ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם, והופך עליהם — את — מדת הדין לרחמים, כלצדיקים גמורים (ע"י ב"ר לג, ד), להדביר עמים תחתיהם ולבחור להם את נחלתם בזכות שהם מתנדבים לו מכל העמים כאברהם אביהם, ומגין עליהם, ולכן נקבע יום הדין ביום זה שהוא יום העקידה וההבטחה ויום התקיעה בשופר והעלאת הזכרון הזה וקבלת מלכותו, כאמור, והיום שהובטח לאדם הראשון שבו יזכו בדין כמו שהוא זכה בו בדין כנדרש למעלה (בסימן א), ושעל ידי כל אלה יזכו ישראל בו ביום הדין (יפ"ת), אימתי — כמו שכתוב כאן בפרשתנו: "בחדש השביעי באחד לחודש ... זכרון תרועה", בו יזכור ה' לישראל זכות לזכותם בדין, בקול שופר.

ד. רבי יאשיה — כשבא לדרוש הפסוק: "בחדש השביעי באחד לחודש ... זכרון תרועה", ולטעם היותו יום דין — פתח — לפרשה מן הפסוק הזה: "אשרי העם יודעי תרועה, ה' באור פניך יהלכו", במה ישראל יודעי תרועה יותר מכל העמים, ומה אשרם בזה, ואיך בגלל זה יהלכו באור פני ה', ואשר חברו של רבי יאשיה — רבי אבהו, פתר קרא — פירש את המקרא הזה — בחמשה

שם, שם (שם)
כלה בכל
מכלין את
לא אעשה
דאת אמר
ישה כלה
דין בעולם
תי בחדש
לה אלהים

שבתוך כל
ים הקב"ה את
— לתת להם
הנשיא ושאר
יום — אדומים,
ז בצאתם מכל

אך אותך לא
ן מכלין את
ה זו ואין להם
"ואותך לא
שכן הם נצטוו
זנדרש כאן על
קט קצירך לא
לא אעשה
א אנק" —
זבא" (פסדרי"כ,
ת מצוות פאה
ז זה הבא בעת
הלן (בסימן ה.
אחד לחודש ...

אחד לחודש ...
זכו בו ישראל

ד' רבזה נצין גם כן צטוב טעם דברי חז"ל במדרשיהם (ויק"ר טו, ג) צפסוק 'עלה אלקים בתרועה' וכו' (תהלים מז, ו): בשעה שהקב"ה יושב על כסא דין דין הוא עולה וכו' ובשעה שישראל נוטלין שופרותיהן וכו' עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים קי, [עיינ מה שכתבתי דרוש א]. והוא כמו שכתבתי, בתחילה כשיכול כשיושב על כסא דין 'צדין הוא עולה' - היינו לשפוט צדין, והנה באין מליץ יושר וכו' ח"ו, אזי כשישראל נוטלין שופרותיהן [והוא חוק לישראל, כמו שאמר הכתוב 'תקעו וכו' כי חוק לישראל הוא'], אזי עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים, [כאמור שהוא 'משפט לאלקי יעקב'] כיון שישראל מקיימים חוקים מצלי טעם ראויים לישועה מצלי טעם, וכמורה וכמשפט הוא ק"י.

→ ומעתה נבא להחלחל המאמר שהחלחנו - 'ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים לדיקים'. הוקשה לר' סימון, האך יתואר על חוקים ומשפטים לקרומם 'דיקים'. וגם אם נפרש מלודקים ק"י, הנה זה יתכן על משפטים, היינו כשנבחין בשכל נחצונן אשר הוא משפט נדק, אבל החוקים לא יצין השכל נדקתם כי לא ישיג שמץ מינהו כי חוקה הוא ק"י. וגם מה שייכות בזה לגדלות הגוי או לקטנותו, לא הוה ליה למימר רק 'ומי גוי אשר לו חוקים' וכו'. אבל לפי כל דברינו הנ"ל מובן צטוב טעם, דהנה הוא ית"ש בהגטותו צמדת החסד לישראל, הנה מדת החסד נקרא גדולה [כדכתיב (דברי הימים א-ט, יא) 'לך ה' הגדולה והגבורה' ק"י וכו'], אזי ישראל נקראים 'גוי גדול' - שמתנהג עמהם צמדת הגדולה, ואמר לפי

יודעי בינה

ק"י. דהיינו הגונים ומקובלים וכמו שפירש שם רש"י על הפסוק (עיי"ש רא"ם ובשאר מפרשי רש"י).

ק"י. וגא"כ היאך שייך לומר בחוקים שהם מוצדקים. [ובמלבי"ם (תהלים קיח, ט - ביאר הענין) דמו ג"כ לדקדוק זה, וכתב לבאר שע"י שיראו שהמשפטים צדיקים יבינו כי גם החוקים צודקים ויש בהם טעמים מחוכמים].

ק"י. ואמר חז"ל (עי' ספר הקנה ד"ה ענין יראת המקום וכהנה רבות בספרי המקובלים; וע"ע ברכות נח, א ובמהרש"א שם) ד'הגדולה' היא נגד מדת החסד [ובכו"ח פרשת כי תשא: "הגדולה' דא אברהם" - שהיא נגד מדת החסד]. והטעם שהחסד שם גדולה יקרא לו, כי כשהקב"ה פועל חסדיו בקרב הארץ ומרחם על הבריות ובפרט על עמו ישראל להשפיע להם מטוב וחסדו, אז שמו נתגדל ונתהלל בפי כל העולמות שלמעלה ושלמטה, כי כולם ישבחוהו על פעמים הטובות נסים ונפלאות שעושה עם עולמו והוא האל העושה פלא ופועל ישועות בקרב הארץ והוא רב חסד ומרבה להיטיב (באר מים היים פרשת לך; וע"ע לקמן מאמר ד דרוש א).

משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, כי היות ונתהווה אז קטרוג גדול מאד מהמקטרגים באמרם מה נשתנו אלו מאלו הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז (עי' זוה"ק ח"ב קע, ב), לכן אמר למשה דרך ציווי 'דבר אל בני ישראל ויסעו' והיא מצוה בחוקה מבלי טעם - כי אין השכל האנושי מבין מדוע שיסעו לתוך גלי הים, וע"י שיקיימו ישראל מצוה בחוקה תתעורר גם למעלה בהינה זו ויקיים הש"י גם כן חוקה ויושיעם בנפלאותיו מבלי טעם.

ק"י. שם: "יהודה ברבי נחמן פתח, 'עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר', בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה, מאי טעם 'עלה אלהים בתרועה', ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים דכתיב ה' בקול שופר' ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים, אימתי 'בחדש השביעי'".

ק"י. ואפשר להעמיס זה בכוננת דברי המדרש 'בדין הוא עולה', דהיינו מצד שורת הדין עפ"י משפטי התורה, ומהטעם המבואר בפנים.

האון מובל"ר צבי אליהו שפירא נצ"מ
מאתי חוצ"ט גשני תבון
מבון יוצ"י ק"י

הנ"ל, 'מי גוי גדול' נמי הוא עוד גוי כזה אשר יתנהגו עמו במדת הגדולה. ובאזוה אופן יתנהגו עמו במדת הגדולה הלא מלך המשפט הוא, אמרן אשר לו חוקים ומשפטים לדיקים' - רצה לומר אשר לו מלכות בחוקים, ועל ידי זה כאשר יתנהגו עמו במדת הגדולה הוא משפט לדיק, כי ראוי לכך מדה כנגד מדה על פי התורה קטן, ומעמיק בדבר, 'חוקים ומשפטים לדיקים' - החוקים והמשפטים לדיקו יחדיו, הבן קטן. L

וגם על פי דרך הראשון ק"י, והוא, כיון שיש לגוי הנכבד הלזה משפטי התורה, אזי

יתנהגו עמו על פי משפטי התורה בתכלית מדת הגדולה גם באין צידו זכות ק"י, והוא כמו שכתבתי לעיל בפסוק 'נעמדה יחד מי בעל משפטי' וכו' (ישעיה כ, ח), והוא כביכול הש"י בעל דינו וזומרים לו הלבישו כמותך, והוא על פי התורה, 'אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו' קטן וכו' (ישעיה א, יח). וזהו שאומר בפסוק הלזה 'חוקים ומשפטים לדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נותן לפניכם היום' - רצה לומר הגם שאני מתנהג עמכם במדת הגדולה והחסד ק"י שהוא חוקה מבלי טעם, עם כל זה הוא משפט כפי הדין, 'חוקים ומשפטים לדיקים ככל התורה הזאת' וכו' -

יודעי בינה

קטן. פירוש, ע"י ששומרים ישראל חוקי ה' אזי כאשר מתנהג עמהם הקב"ה במדת הגדולה והחסד ומוכה אותם בדין אין בזה עיוות וקלקול בדין ח"ו, אלא הוא משפט צדק וראויים לכך עפ"י התורה, כי כך היא דרכה של תורה לשלם לאדם כפעלו מדה כנגד מדה, וכיון שהם מקיימים מצות ה' מבלי טעם לכן ראוי לזכות אותם במשפט ולהטות עליהם מדת החסד מבלי טעם.

קטן. כוונת רבינו, שלדבריו אין הפירוש 'צדיקים', הגונים ומתוקנים - וכמו שפירש רש"י, אלא פירשו צודקים, כי ע"י החוקים שמקיימים ישראל, נעשים המשפטים שלו ית' בישראל [מה שמטה עליהם מדת החסד ומוכה אותם בדין] צודקים עפ"י אמות המשפט והצדק, דהואיל ומקיימים חוקיו ית' מבלי טעם מוכרחים ג"כ להתנהג עמהם בב"ד של מעלה מדה כנגד מדה ולזכותם בדין מבלי טעם.

קטן. אשר בה נתבאר באופן נוסף היאך זוכים ישראל בדין עפ"י משפטי התורה, יובן ג"כ הפסוק הנ"ל 'חוקים ומשפטים צדיקים' וכו'. [ולחקל על המעיין ולהבנת המשך דברי רבינו נעתיק בתכלית הקיצור את המבואר שם: דהקב"ה להיחזק קרוב לישראל (כי הוא למו לאב והמה לו בנים) אינו ראוי על פי התורה להיות הדין שלהם, דקרוב לתובע או לנתבע פסול להיות דיין בדינו, ומה עושה הקב"ה לזכותינו בדין, הוא נעשה כביכול התובע שלנו ועומד עמנו בדין, וכיון שעפ"י משפטי התורה מוכרחים התובע

והנתבע ללבוש אותם מלבושים לכן מחויב הקב"ה כביכול להלביש את ישראל במלבושים לבנים כמוהו (כמבואר בכתובים - על דרך לשבר את האון - שהוא ית' לבוש בבגדים לבנים), וע"י כן מוסר מעליהם בגדי השנים המלאים עוונות].

ק"י. ר"ל, כיון שמתנהגים ישראל למטה עפ"י משפטי התורה, לכן מהראוי להתנהג עמהם גם למעלה על פיו, גם אם ע"י כן יצאו זכאים בדין מבלי שיהיו בידם שום זכות.

ק"י. ר"ל, גם אם תהיו מלאים חטאים אשר בגינו תהיו לבושים בגדים צואים מלאים עונות האדומים כשנים, כשלג ילבינו, כי יהיה הוא ית' מוכרח עפ"י משפטי התורה להלבישכם כמוהו בבגדים לבנים ונאים מנוקים מכל חטא ועון.

וכוונת רבינו, דמכח ב' משפטים יהיה אפשר לזכות את ישראל בדין עפ"י משפטי התורה גם אם אין בידם זכיות. א, הדין דקרוב פסול להיות דיין, וממילא לא יוכל הוא ית' להיות הדיין ויהיה מוכרח כביכול להיות התובע שלנו [וזה רמז רבינו באומר 'והוא כמו שכתבתי לעיל בפסוק נעמדה יחד מי בעל משפטי', ודו"ק]. ב, הדין דהתובע והנתבע צריכים ללבוש אותם בגדים, וכיון שלא יתכן שהוא ית' ח"ו ילבש בגדי שנים לכן מוכרחים להלביש את ישראל בגדים לבנים וממילא יוצאים זכאי בדין.

ק"י. הנרמז בראשית הפסוק 'מי גוי גדול', היינו גוי

פתי דרכי נחיצו
פתי דרכי התורה
זמני גוי גדול
שהיה אלנו הסגו
אם יש משפט וד
וזאת יש חסד וג
שפיר יצויר חסד
וזהו שייקד הפייני
במשפט מעשה

ממילא לפי זה
שדרשו
וכו' לובשין לבנים
להם נסים, הנה
זמני גוי גדול
לדיקים ק"י. והוא
הוא כאשר יתצ
אומרים ישראל עו

אשר השי"ת מתנהג
וכמבואר בדברי רבינו

קבא. רבינו רצונו ל
(מאמר ז אות ה; ועיי'
שני הפכיים בדבר.
אין צדקה (וכמו שאו
מדבר בצדקה מעשות
אין צדקה ובאין משפט
יתכן שפיר שני הה
אכן עושה צדקה י
משפטי התורה [כע
רבינו בפנים].

ק"י. רבינו מיישב בו
בשם בעל היפה מרז
ר"י סימון דרשתו מו
חוקים ומשפטים צדי
רמז לדרשתו.

ק"י. כי נס הוא כמו

מיראת מות,
 ושית הראב"ע,
 דכיון שאמר
 היה שומע לו,
 יב מיתתה בידו
 לי קמלו בידו
 וכן כפי הולך
 ת זכאי בעשיית
 משאמות חייב
 שותם, ואם כן
 ע מעלת יצחק,
 וב שעקדו אביו
 י"ג שנה.

היה מעכבו, אך הנסיון היה להראות לשמן
 לאמת דבריו, וכן פירש רש"י עוד על ביום
 השלישי וישא אברהם את עיניו (וירא כ"ד) כדי
 שלא יאמרו וכו', עיי"ש, וכן פירש על עתה
 ידעתי (שם שם י"ב), מעתה יש לי להשיב לשמן
 ולאומות התמהין מה חיבתי אצלך, וכן כתב
 הראב"ע (שם שם א) בשם גאון, שמלת "ניסה"
 להראות צדקתו לבני אדם, וגם מלת ידעתי
 כמעט הודעתי, ומה שהקשה הוא על הגאון
 והלא בשעה שעקד את בנו לא היו שם אפילו
 נעריו, ולפי מ"ש לא קשה מידי שהוא לסתום
 פה המקמריגים השמן וע' שרי האומות כנ"ל.

קורא אותה כנען, אלא לפי שכנען נימטריא
 ק"צ, וראה הקב"ה שאין זכות ביד ישראל ליתן
 להם את הארץ, ראה הקב"ה שיצחק נולד צ'
 לשרה וק' לאברהם, לכך רצה ליתן להם את
 הארץ גם בלי זכות, עד כאן דברי המדרש.
 ותמהו דנסגר כאן פתח ההכנה, דאיך מה
 שיצחק נולד צ' לשרה וק' לאברהם היא סבה
 שיתן להם את הארץ בלי זכות.

ופירשתיו בעז"ה על פי דאיתא (שוח"ט מוסר
 ק"ט) שהתפאר הקב"ה באברהם,
 כשאמרתי לו קח נא את בנך את יחידי וגו'
 והעליהו לי לעולה, היה לו להשיב אתמול אמרת
 לי כי יצחק יקרא לך זרע (וירא כא י"ב), ועכשיו
 אתה אומר לי והעליהו לי לעולה, ולא השיב
 כלל, רק נדדו למצותי, עד כאן. והנה יש זכות
 גדול לאברהם במה שלא הקשה כלל על השי"ת
 אף שהיה לו להקשות, והנה מדתו של הקב"ה
 מדה כנגד מדה (סנהדרין צ' ע"א), לכך בשעה שאין
 לישראל זכות, והמקמריגים מקשין קושיות על
 ישראל למה עושין כך וכך, משיב להם הקב"ה
 והלא אברהם אביהם היה לו להקשות עלי ולא
 הקשת כלל, על כן הדין נותן שכמדה זו יתנהג
 עם בניו שאין להקשות עליהם כלל, והיא סברה
 נכונה וברורה, כמ"ש רז"ל (ברכות כ' ע"ב) מפני
 שישראל נושאין פנים להחמיר עד כזית עד
 כביצה, נושאין פנים גם כן להם. (ושישו בני
 מעי שישו כי כונתי אל האמת בס"ד, כי מצאתי
 במדרש שוחר טוב בתהלים סימן מ"ט) וכ"ט)
 שאמר אברהם כשם שהיה לי להשיב ולא
 השיבותיך, כך כשיהיו בני באים לידי עבירות,
 זכור להם ותשא להם פנים, עכ"ד ושמחתי
 מאד.) L

ואם כן לפי זה דכל הנסיון הוא התראות
 צדקתו לאחרים, אם כן גבי אברהם היו
 ניסיון שפיר דאין להם שום פתחון פה, אבל
 גבי יצחק יש קצת פתחון פה לומר כמ"ש, אף
 שתוכן לבות ה' והוא הודע שמסר יצחק נפשו
 באהבה, מכל מקום משום זה לא נכתב ניסיון,
 דהא הקב"ה כבר ידע מרם היותו, רק דעיקר
 הניסיון להראות לאחרים, ולאחרים אינו מתראה
 כמו באברהם, לכך לא נאמר הניסיון רק על
 אברהם.

ולך לך אל ארץ המוריה. במדרש רבה
 (פל"ט סימן י"א) (וסי"י) ופר"ו נ"ה (סימן
 ט) אמר רבי לוי שני פעמים כתיב לך לך, ואין
 אנו יודעים איזו הביבה אם הראשונה או השניה,
 ממה דכתיב ולך לך אל ארץ המוריה, הוי שניה
 הביבה מן הראשונה. ועיין ביפה תואר ובנזר
 הקודש שהקשו לשאל האיד נשמע ממה דכתיב
 אל ארץ המוריה, דהשניה הביב יותר מן
 הראשונה. ואני אפרשנו כיד ה' המובה עלי.

בהקדים לבאר עוד מדרש תמוה בפרשת
 שלח לך (ולק"ש רס"ו תשמ"ב) על הפסוק
 (שלח י"ב) ויתורו את ארץ כנען (הובא בעפרת
 שלמה שם), וז"ל, והלא של ד' עממין היא ולמה

רי נגרע מעלת
 יה חייב מיתת
 יו. חס לי לומר
 האמת בודאי
 על גבי המובה
 מאהבה ולא
 זיתה כשמוותו
 לו. רק דכוונתי
 נכתב בהתורה
 רהם, ואדרבא
 לא קשה מידי,
 ון גבי השי"ת,
 ת, וניסיון שייך
 סה להתראות
 ותו שלם וכפיו
 זעלה מכל זה
 ל בעלי העיון,
 דאי ית"ש לא
 ז המקמריגים
 וחושבין שה"ו
 רי רש"י אדר
 מן וכו', עיי"ש.
 ו ידע הקב"ה
 וצרך לנסותו,
 אותו לפני לא

כאן כ"י מ"ג ס"א ק"ו"ג ז"ל
 אל"ו זק"ק אג"ר
 יוצא פאור ז"ל: נכ"ז האב"ק המזכיר ז"ל
 ש"מ"ה ס"א ק"ו"ג

ובזה יתבארו דברי המשנה, רצה הקב"ה לזכות את ישראל, מלשון נכחון, כמו ששינו (ברכות יב:) ולא זכיתי, ופירש הברטנורא לא נלחתי. והיינו שרצה הקב"ה שיהיה לישראל כח נכחון במלחמה נגד אומות העולם, לפיכך הרב"ה להם תורה ומצוות, שנתן להם כח להרבות התורה ולחדש חידושים, ובכח זה מומרים את הערביים והקליפות ונלחמים במלחמה.

ד ו

76 או יאמר בהקדם מה דאיתא במדרש (שחר טוב מומור קיט) הוצא ברש"י (פ' וירא) שהתפאר הקב"ה באברהם, כשאמרתי לו (בראשית כג) קח נא את בנך וכו' והעלהו שם לעולה, היה לו להשיב אתמול אמרת לי (בראשית כא יב) כי ציחק יקרא לך זרע, ועכשיו אתה אומר לי והעלהו לעולה, ולא השיב כלל רק נזדו למנותי, ע"כ.

ובתב על זה א"י זללה"ה צישמת משה (פ' וירא) שזה זכות גדול לאברהם שלא הרהר כלל אמר הקב"ה ולא הקשה כלום, ועל זה הקב"ה משלם לו מדה כנגד מדה, שצעה שאין לישראל זכות, והמקטריגים מקשים קושיות על ישראל למה עושין כך וכן, משיב להם הקב"ה והלא אברהם אציהם היה לו להקשות עלי ולא הקשה כלום, על כן הדין נתן שצמדה זו יתנהג עם בניו להטיב להם ולא להקשות עליהם כלל, עכ"ד.

והאומנם בני ישראל זרע אברהם הולכים בדרכיו הקדושים, והם מקיימים תמיד מצותיו ית"ש משפטיו ותקיו גם מה שאינם מצינים, ואינם מקשים כלום מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, ובשביל כך הם ראויים לישועה בכל עת, ועל דרך שאמר הכמוז (דברים ד ו) ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו בכל קראינו אליו, וכחצו הקדמונים (דרשות הר"ן דרוש הראשון) שהטעם לזה מפורש בפסוק שלאחריו, כי מי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים נדיקים, כי בשביל שאנו עושים רגונו לשמור חוקים בלא טעם, כמו כן הוא יתבדק קרוב אלנו בכל קראינו אליו בלא טעם, עכ"ד.

ובדרך זה יתבארו דברי המשנה, רצה הקב"ה לזכות את ישראל, היינו שיזכו ישראל לישועה ורחמים, ולא יוכלו המקטריגים להקשות עליהם קושיות לומר שאינם ראויים לישועה מחמת שום סיבה, לפיכך הרצה להם תורה ומצוות, היינו שיש כמה מצוות שהם חוקים עלי טעם, ועל ידי זה שבני ישראל הם מקיימים אותם עלי שום קושיות, הם ראויים לישועה ואין המקטריגים יכולים להקשות עליהם כלום. ל

ה

עוד יתבאר בהקדם מה דאיתא במס' קידושין (דף ל:) יצרו של אדם מחדש עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יוכל לו. אמנם איתא שם בגמרא, אמר הקב"ה לישראל, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תצלין, אם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו.